

מסכת מנחות פרק ג

(יז,א) משנה: הקומץ את המנחה לאכול דבר שאין דרכו לאכול, ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר - כשר. **ר' אליעזר** פוסל; לאכול דבר שדרכו לאכול, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, פחות מכזית - כשר; לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית - כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין

גמרא: אמר **רבי אסי** אמר **רבי יוחנן:** מאי טטמא דר' אליעזר? אמר קרא: (ויקרא ז) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו" - בשתי אכילות הכתוב מדבר - אחד אכילת אדם, ואחד אכילת מזבח. לומר לך: כשם שמחשבין באכילת אדם, כך מחשבין באכילת מזבח. וכשם שמחשבין מאכילת אדם לאכילת אדם, ומאכילת מזבח לאכילת מזבח, כך מחשבין מאכילת אדם למזבח, ומאכילת מזבח לאדם. מאי טעמא? מדאפקינהו רחמנא להקטרה בלשון אכילה!

%ורבנן: האי דאפקינהו רחמנא בלשון אכילה, **(יז,ב)** דלא שנא כי מחשב בלשון אכילה למזבח, ולא שנא כי מחשב בלשון הקטרה למזבח. אי נמי, מה אכילה, בכזית - אף הקטרה נמי¹, בכזית! - ולעולם, אכילה דאורחא משמע!

%ור' אליעזר: אם כן, לכתוב רחמנא "אם האכל האכל!" אי נמי, "אם יאכל יאכל" - מאי "האכל יאכל"? שמעת מינה תרתני!

אמר ליה **רבי זירא לרבי אסי:** גןואי טעמא דר' אליעזר משום הכי הוא, כרת נמי ליחייב?! ~וכי תימא הכי נמי - והא את הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן: מודה ר' אליעזר שאין ענוש כרת!

אמר ליה: תנאי היא, אליבא דר' אליעזר - איכא למאן דאמר פסולה דאורייתא, ואיכא למאן דאמר פסולה דרבנן! דתניא: השוחט את הזבח לשתות מדמו למחר, להקטיר משרו למחר, לאכול מאימוריו למחר - כשר. **ור' אליעזר** פוסל; להניח מדמו למחר - **רבי יהודה** פוסל. אמר **ר' אלעזר:** אף בזו, ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין!

~רבי יהודה, אליבא דמאן? אילימא אליבא דרבנן - השתא: ומה התם, דקא מחשב בלשון אכילה, מכשרי רבנן - הכא, לא כל שכן?! אלא אליבא דר' אליעזר! ואמר **ר' אלעזר:** אף בזו, ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין!

1 לפננו חסר
2 לפננו: "רב"

מחברת מנחות - ג

~ר' אלעזר היינו ר' יהודה?! אלא לאו כרת איכא בינייהו! דר' יהודה³ סבר: להניח, פסולא בעלמא - בהנך, כרת נמי מיחייב. ואתא ר' אלעזר למימר: אידי ואידי, פסול ואין בו כרת!

<<אלא! דכולי עלמא כרת ליכא, והכא שלש מחלוקת בדבר - תנא קמא סבר: בהנך פליגי - להניח, דברי הכל כשר; (יח,א) ור' יהודה סבר: בהנך פליגי - להניח, דברי הכל פסול - מאי טעמא? גזירה מקצת דמו אטו כל דמו! וכל דמו פסולא דאורייתא, דתניא: אמר להם **רבי יהודה**: אי אתם מודים לי שאם הניחו למחר שפסול - חישב להניחו למחר, נמי פסול; ואתא ר' אלעזר למימר: אף בזו, ר' אליעזר פוסל וחכמים מכשירין!

{וסבר ר' יהודה להניח מדמו למחר, דברי הכל פסול?! והתניא: אמר **רבי**: כשהלכתי למצות מדותי אצל ר' אלעזר בן שמוע - ואמרי לה: למצות מדותיו של ר' אלעזר בן שמוע - מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו, והיה חביב לו ביותר עד לאחת. אמר לו: ג'רבי! השוחט את הזבח להניח מדמו למחר, מהו? אמר לו: כשר! ערבית, אמר לו: כשר! שחרית, אמר לו: כשר! צהריים, אמר לו: כשר! מנחה, אמר לו: כשר, אלא שר' אליעזר פוסל! צהבו פניו של יוסף הבבלי. אמר לו: יוסף! כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה! אמר לו: הן⁴ רבי! הן! אלא שר' יהודה, "פסול" שנה לי, וחזרתי על כל תלמידי, ובקשתי לי חבר, ולא מצאתי. עכשיו, ששנית לי "פסול", החזרת לי אבידתי!

זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע. אמר: אשריכם תלמידי חכמים! שדברי תורה⁵ חביבין עליכם ביותר! קרא עליו המקרא הזה: (תהילים קיט) "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי"

~הא, מפני שר' יהודה בנו של ר' אלעאי, ורבי אלעאי תלמידו של ר' אליעזר - לפיכך שנה לך משנת רבי אליעזר! ~ואי סלקא דעתך "דברי הכל פסול" אתנייה, מאי "החזרת לי אבידתי"?! איהו נמי⁶ פלוגתא קאמר ליה! אלא מאי? "כשר, ור' אליעזר⁷ פוסל" אתנייה!

<אי הכי, מאי "הא מפני"?; פלוגתא?! הא אנן נמי, פלוגתא קא מתנינן! - אלא לעולם, "דברי הכל פסול" אתנייה, ומאי "החזרת לי אבידתי"? דהדר ליה, מיהא, שום פסלות בעולם!

3 יש גורסים: "דתנא קמא"

4 לפננו חסר

5 יש גורסים: "חכמים"

6 לפננו חסר

7 כך גרסת ב"ח, ולפננו נוסף: "פסול"

מחברת מנחות - ג

משנה: לא יצק, לא בלל, ולא פתת, ולא מלח, ולא הניף, לא הגיש - או שפתתן פתים מרובות ולא משחן - כשירה

גמרא: גמאי "לא יצק"? אאילימא לא יצק כלל - עיכובא כתב בה!
- אלא לא יצק כהן, אלא זר! {אי הכי, "לא בלל" נמי, לא בלל כהן אלא זר! - הא לא בלל כלל, פסולה! - (יחב) והתנן: ששים נבללין - ששים ואחד אין נבללין ~ והוינן בה: כי אינם נבללין, מאי הוי? והתנן: לא בלל, כשרה! ואמר ר' זירא: כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. וכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו! אמדי איריא! הא כדאיתא והא כדאיתא! - "לא יצק" - לא יצק כהן אלא זר - "לא בלל" - לא בלל כלל!

או שפתתן פתים מרובות - כשרה -- {השתא לא פתת כלל, כשרה - פתין מרובות מיבעיא?! אמאי פתין מרובות? שריבה בפתייתין! <אויבעית אימא: לעולם פתים מרובות ממש, ומהו דתימא? התם הוא, דאיכא תורת חלות עליהן - אבל הכא, דלא תורת חלות איכא ולא תורת פתייתין איכא - קמשמע לן!

^ לימא מתניתין דלא כרבי שמעון, דתניא: **רבי שמעון** אומר: כל כהן שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה! שנאמר: (ויקרא ז) "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה" - מודה בעבודה, יש לו חלק בכהונה - שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה! ואין לי אלא זו בלבד - מנין לרבות חמש עשרה עבודות: היציקות, והבלילות, והפתיתות, והמליחות, והתנופות, וההגשות, והקמיצות, והקטרות, והמליקות, והקבלות, והזאות, והשקאת סוטה, ועריפת עגלה, וטהרת מצורע, ונשיאות כפים בין מבפנים בין מבחוץ - מנין? תלמוד לומר: "מבני אהרן" - עבודה המסורה לבני אהרן, כל כהן שאינו מודה בה, אין לו חלק בכהונה

אמר **רב נחמן**: לא קשיא! כאן במנחת כהנים, כאן במנחת ישראל! - מנחת ישראל, דבת קמיצה היא, מקמיצה ואילך מצות כהונה - לימד על יציקה ובלילה, שכשירה בזר - מנחת כהנים, דלאו בת קמיצה היא, מעיקרא בעיא כהונה!

{אמר ליה **רבא**: מכדי מנחת כהנים, מהיכא איתרבי ליציקה? ממנחת ישראל! - מה התם, כשירה בזר - אף הכא נמי, כשירה בזר!

איכא דאמרי: אמר **רב נחמן**: לא קשיא! כאן בנקמצות, כאן בשאין נקמצות! {אמר ליה **רבא**: מכדי שאין נקמצות, מהיכא

מחברת מנחות - ג

איתרבי ליציקה? מנקמצות! - כנקמצות! - מה התם, כשירה בזר
- אף הכא נמי, כשירה בזר!
~אלא מחוורתא מתניתין דלא כר' שמעון!

גמאי טעמא דרבנן? אמר קרא: (ויקרא ב:א,ב) "ויצק עליה שמן
ונתן עליה לבונה והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ" - מקמיצה
ואילך, מצות כהונה - לימד על יציקה ובלילה, שכשירה בזר!
%ורבי שמעון: "בני אהרן (יט,א) הכהנים" - מקרא נדרש לפניו
ולאחריו

{וסבר ר' שמעון מקרא נדרש לפניו ולאחריו?! והתניא: (ויקרא ד)
"ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה"⁸
- "באצבעו ולקח" - מלמד שלא תהא קבלה אלא בימין; "באצבעו
ונתן" - מלמד שלא תהא נתינה אלא בימין! אמר ר' שמעון: וכי
נאמר "יד" בקבלה?! הואיל ולא נאמר "יד" בקבלה, קיבל בשמאל
כשר! ~ואמר אביי: במקרא נדרש לפניו ולאחריו קא מיפלגי!⁹
~אלא הא טעמא דר' שמעון: "והביאה" - וי"ו מוסיף על ענין
ראשון!

{וסבר ר' שמעון וי"ו מוסיף על ענין ראשון?! אלא מעתה, דכתיב:
(ויקרא א) "ושחט את בן הבקר ... והקריבו בני אהרן הכהנים את
הדם וזרקו את הדם" - מקבלה ואילך מצות כהונה - מלמד על
שחיטה, שכשירה בזר! ~אי לר' שמעון וי"ו מוסיף על ענין ראשון
שחיטה נמי¹⁰ בזר תהא פסולה! כשאני התם, דאמר קרא:
"וסמך ... ושחט" - מה סמיכה, בזרים - אף שחיטה, בזרים!
{אי מה סמיכה, בבעלים - אף שחיטה, בבעלים?! אהוא לא
מצית אמרת! קל וחומר: ומה זריקה, דעיקר כפרה, לא בעיא
בעלים - שחיטה, דלאו עיקר כפרה, לא כל שכן! ~וכי תימא אין
דנין אפשר משאי אפשר - גלי רחמנא ביום הכפורים: "ושחט את
פר החטאת אשר לו" - מכלל דשחיטה בעלמא לא בעינן בעלים!

אמר רב: כל מקום שנאמר "תורה" ו"חוקה", אינו אלא לעכב
^ קא סלקא דעתך תרתי בעיא, כדכתיב: (במדבר יט) "זאת
חוקת התורה"
סימן: נת"ץ יקמ"ל

8 לפננו: "המזבח", ויש שלא גורסים כל הפסוק
9 לפננו נוסף: "ור' שמעון סבר לאחריו נדרש ולפניו אין נדרש"
10 לפננו: "ה"נ", ויש גורסים: "שחיטה בזר נמי"

מחברת מנחות - ג

{והרי נזיר, דלא כתיבא ביה אלא "תורה", ואמר **רב**: תנופה בנזיר מעכבא! אשאני התם, כיון דכתיב: "כן יעשה", כמאן דכתיבא בהו "חוקה" דמי!

{הרי תודה, דלא כתיבא ביה אלא "תורה", ותנן: ארבעה מינים¹¹ שבתודה מעכבין זה את זה אשאני תודה, דאיתקש לנזיר, דכתיב: (ויקרא ו) "על זבח תודת שלמיו", ואמר מר: "שלמיו - לרבות שלמי נזיר!

{והרי מצורע, דלא כתיב ביה אלא "תורה", ותנן: ארבעה מינין שבמצורע מעכבין זה את זה! אשאני התם, כיון דכתיב: (ויקרא יד) "זאת תהיה תורת המצורע", כמאן דכתיב ביה "חוקה" דמי!

{והרי יום הכפורים, דלא כתיב ביה אלא "חוקה", ותנן: שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה! ~אלא או "תורה", או "חוקה"! {והרי שאר קרבנות, דכתיב בהו "תורה", ולא מעכבי! | <"תורה" בעיא "חוקה", ו"חוקה" לא בעיא "תורה" {והא ""תורה" ו"חוקה"" קא אמר! אהכי קאמר: אף על גב דכתיב "תורה", אי כתיבא "חוקה", אין, ואי לא, לא!

{והרי מנחה, דכתיב בה "חוקה", ואמר **רב**: כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת מנחה¹², אינו אלא לעכב - החזיר, אין - לא החזיר, לא! אשאני התם, דכי כתיבא "חוקה", אאכילה כתיבא!

{והרי לחם הפנים, דכי כתיבא "חוקה" אאכילה כתיבא, ותנן: שני סדרים מעכבין זה את זה; שני בזיכין מעכבין זה את זה; הסדרין והבזיכין מעכבין זה את זה | <אלא כל היכא דכתיבא אאכילה, אכולא מילתא כתיבא, ושאני¹³ התם, דאמר קרא: (ויקרא ב) "מגרשה ומשמנה" - (יט,ב) גרש ושמן מעכבין, ואין דבר אחר מעכב!

גופא: אמר **רב**: כל מקום שהחזיר לך הכתוב בתורה מנחה, אינו אלא לעכב. **ושמואל** אמר: גרש ושמן מעכבין, ואין דבר אחר מעכב - וולשמואל, אף על גב דתנא ביה קרא, לא מעכבא¹⁴?! ~אלא כל היכא דתנא ביה קרא, ודאי מעכבא! והכא ב"מלא קומצו" "בקומצו" קא מיפלגי! דתניא: "מלא קומצו" "בקומצו" - שלא יעשה מדה לקומץ - **רב** סבר: הא נמי תנא ביה קרא, דכתיב: (ויקרא ט) "ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה". **ושמואל**: דורות משעה לא ילפינן!

11 כך גרסת ב"ח, ולפננו חסר

12 יש גורסים: "המנחה"

13 לפננו חסר ו'

14 לפננו נוסף: "ליה"

{ולא יליף שמואל דורות משעה?! והתנן: כלי הלח מקדשין את הלח, ומדת היבש¹⁵ מקדשין את היבש. ואין כלי הלח מקדשין את היבש, ולא מדת היבש מקדשין את הלח ~ ואמר **שמואל**: לא שנו אלא מדות, אבל מזרקות מקדשין, דכתיב: (במדבר ז) "שניהם מלאים סלת" אשאני התם, דתנא בה קרא תריסר זימנין!

אמרו ליה **רב כהנא ורב אסי לרב**: וְוהרי הגשה, דתנא בה קרא, ולא מעכבא?! אמאי תנא בה¹⁶?! {דכתיב: (ויקרא ז) "זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה'"! אהוא לקבוע לה מקום, הוא דאתא! דתניא: "לפני ה'" - יכול במערב? תלמוד לומר: "אל פני המזבח"; אי "אל פני המזבח", יכול בדרום? תלמוד לומר: "לפני ה'" - הא כיצד? מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן, ודין! **רבי אליעזר** אומר: יכול יגשנה למערבה של קרן¹⁷ לדרומה של קרן? אמרת: כל מקום שאתה מוצא שתי מקראות, אחד מקיים עצמו ומקיים חבירו, ואחד מקיים עצמו ומבטל את חבירו - מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו, ותופשין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו. שכשאתה אומר "לפני ה'" במערב, בטלתה "אל פני המזבח" בדרום - וכשאתה אומר: "אל פני המזבח" בדרום, קיימתה "לפני ה'"! והיכא קיימתה? אמר **רב אשי**: קסבר האי תנא: כוליה מזבח בצפון קאי!

{מתקיף לה **רב אדא**¹⁸: הרי מלח, דלא תנא ביה קרא, ומעכבא¹⁹! דתניא: (במדבר יח) "ברית מלח עולם הוא" - שתהא (**כא**) ברית אמורה במלח, דברי **ר' יהודה**. **ר' שמעון** אומר: נאמר כאן: "ברית מלח עולם הוא", ונאמר להלן: (במדבר כה) "ברית כהונת עולם" - כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה, כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח!

אמר **רב יוסף**: רב, כתנא דידן סבירא ליה, דאמר: לא מלח, כשר {אמר ליה **אביי**: אי הכי, "לא יצק" נמי, לא יצק כלל?! - אלא לא יצק כהן, אלא זר! - הכא נמי, לא מלח כהן, אלא זר! אמר ליה: וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח?! <אוי בעית אימא: כיון דכתיבא ביה "ברית", כמאן דתנא ביה קרא דמיא!

{ולא תנא ביה קרא?! והכתיב: (ויקרא ב) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח"! אהוא מיבעי ליה לכדתניא: אילו נאמר "קרבן

15 לפננו חסר ה', וכן להלן
16 לפננו: "מאן תנא ביה"
17 לפננו נוסף "או"
18 לפננו: "רב הונא"
19 לפננו נוסף "ביה"

מחברת מנחות - ג

במלח", שומע אני: אפילו עצים ודם, שנקראו קרבן - תלמוד לומר: "מנחה" - מה מנחה מיוחדת, שאחרים באין חובה לה²⁰ - אף כל שאחרים באין חובה לה! ^ אי, מה מנחה מיוחדת, שמתרת - אף כל שמתיר - אביא דם, שמתיר! - תלמוד לומר: "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך! ^ יכול תהא מנחה כולה טעונה מלח? - תלמוד לומר: "קרבן" - קרבן טעון מלח, ואין מנחה כולה טעונה מלח! ואין לי אלא קומץ²¹ - מנין לרבות את הלבונה? מרבה אני את הלבונה, שכן באה עמה בכלי אחד! מנין לרבות את הלבונה הבאה בפני עצמה, ולבונה הבאה בבזיכין, והקטרת, ומנחת²² כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, אימורי חטאת, ואימורי אשם, ואימורי קדשי קדשים, ואימורי קדשים קלים, ואברי עולה, ועולת העוף - מנין? תלמוד לומר: (ויקרא ב) "על כל קרבנך תקריב מלח"!

אמר מר: אין לי אלא קומץ - מנין לרבות את הלבונה? אמרבה אני את הלבונה, שכן באה עמה בכלי אחד! -- {והא אמרת: מה מנחה מיוחדת, שאחרים באין חובה לה? ! אהכי קאמר: *{אימא: "קרבן" - כלל; ו"מנחה" - פרט - כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט - מנחה, אין - מידי אחרינא, לא! *אהדר אמר: "על כל קרבנך" - חזר וכלל - כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט - מה הפרט מפורש, שאחרים באין חובה לה - אף כל שאחרים באין חובה לה! - אחרים דבאין חובה לה, מאי ניהו? עצים! - אף כל עצים! *{אימא: אחרים דבאין חובה לה, מאי²³ ניהו? לבונה! *{ואייתי דם, דאיכא נסכים?! אנסכים בהדי אימורין הוא דאתו! *{מאי טעמא? אכילה ושתייה! - אדרבה! כפרה ושמחה! *|אלא לבונה באה עמה בכלי אחד - נסכים, אין באין בכלי אחד! - אבל עצים, כי היכי דמתכשרא בהו מנחה, הכי מתכשרא בהו כולהו קרבנות!

{ואימא: מה הפרט מפורש, שאחרים באין חובה לה ומתרת - אף כל שאחרים באין חובה לה ומתרת! ומאי ניהו? לבונה הבאה בבזיכין, דשריא לחם! - אבל מידי אחרינא, לא! <²⁴מדאיצטריך "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך - מכלל דהנך כולהו אתו בחד צד!

20 יש גורסים: "לה חובה", וכן להלן
21 לפננו נוסף: "מנחה", וכן להלן
22 לפננו חסר ו'
23 לפננו חסר, ויש שלא גורסים כל הקטע
24 יש מוסיפים: "הא לא מצית אמרת"

אמר מר: "מעל מנחתך" - ולא מעל דמדך -- וואימא: מעל מנחתך, ולא מעל איבריך!?! <מסתברא אברים הוה ליה לרבווי, שכן

אשב"נ טמ"א - סימן

אחרים באין חובה לה כמותה; אישים כמותה; בחוץ כמותה; נותר כמותה; טומאה כמותה; מעילה כמותה - (כ,ב) {אדרבה! דם הוה ליה לרבווי, שכן מתיר כמותה, נפסל בשקיעת החמה כמותה <הנך נפישן!

אמר מר: שומע אני: אפילו עצים ודם, שנקראו קרבן! -- {מאן שמעת ליה דאמר עצים איקרי קרבן? רבי! לרבי מבעיא בעו מלח! דתניא: "קרבן"²⁵ - מלמד שמתנדבין עצים! וכמה? שני גזרין! וכן הוא אומר: (נחמיה י) "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" - רבי אומר²⁶: עצים קרבן²⁷ הן, וטעונין מלח, וטעונין הגשה! ~ ואמר **רבא**: לדברי רבי, עצים טעונין קמיצה! ואמר ר' **פפא**: לדברי רבי, עצים צריכין עצים! | <סמי מיכן עצים! {ואלא קרא למעוטי מאי? - אי למעוטי דם, מ"על מנחתך"²⁸ נפקא! (כא,א) <אפיק עצים ועייל נסכים! דתניא: אבל היין, והדם, והעצים, והקטרת, אין טעונין מלח - גמני? אי רבי, קשיא עצים! אי רבנן, קשיא קטרת! <האי תנא הוא דתניא: **רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה** אומר: מה הפרט מפורש, דבר שמקבל טומאה, ועולה לאשים, וישנו על מזבח החיצון - אף כל דבר המקבל טומאה, ועולה לאשים, וישנו על מזבח החיצון - יצאו עצים, שאין מקבלין טומאה; יצאו דם ויין, שאין עולים לאשים; יצאה קטרת, שאינה על מזבח החיצון

{אלא טעמא דמעטיה קרא לדם - הא לאו הכי, הוה אמינא דם ליבעי מלח?! כיון דמלחיה, נפיק ליה מתורת דם! דאמר **זעירי** אמר ר' **חנינא**: דם שבישלו, אינו עובר עליו. ו**רב יהודה** אמר **זעירי**: דם שמלחו, אינו עובר עליו! ו**רב יהודה** דידיה אמר: אברים שצלאן והעלן, אין בהם משום לריח ניחוח! <מהו דתימא? מישדא בה משהו למצוה בעלמא! - קמשמע לן!

גופא: אמר **זעירי** אמר ר' **חנינא**: דם שבישלו, אינו עובר עליו -- יתיב **רבא** וקא אמר לה להא שמעתא {איתיביה **אביי**: הקפה את

25 לפננו נוסף: "מנחה"

26 לפננו: "אמר"

27 לפננו נוסף: "מנחה"

28 נל"ד צ"ל: "ממעל מנחתך"

מחברת מנחות - ג

הדם ואכלו, או שהמחה את החלב וגמעו, חייב! כלא קשיא! - כאן שהקפה באור, כאן שהקפה בחמה - באור, לא הדר - בחמה, הדר! {בחמה נמי, לימא: הואיל ואידחי, אידחי! דהא בעא מיניה **רבי מני מר' יוחנן**: *דם שקרש ואכלו, מהו? *אמר ליה: הואיל ונדחה, ידחה! אישתיק אמר ליה: דלמא²⁹ כאן בחטאות החיצוניות³⁰, כאן בחטאות הפנימיות! אמר: אדכרתן מילתא דאמר **רבא** אמר **רב חסדא**³¹: דם שקרש בחטאות החיצוניות³² ואכלו, חייב - (ויקרא ה) "ולקח ... ונתן" אמר רחמנא, והאי בר לקיחה ונתניה הוא! - בחטאות הפנימיות ואכלו, פטור - "וטבל ... והזה" אמר רחמנא, והאי לאו בר טבילה והזאה הוא! **ורבא**³³ דידיה אמר: אפילו בחטאות הפנימיות ואכלו חייב, הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצוניות!

אמר **רב פפא**: הלכך דם חמור שקרש ואכלו, חייב, הואיל וכנגדו ראוי בחטאות החיצוניות!

אמר **רב גידל** אמר **זעירי**: דם, בין לח בין יבש, חוצץ {מיתבי: הדם, והדיו, והדבש, והחלב - יבשין, חוצצין; לחין, אינן חוצצין! כלא קשיא! הא דסריך, הא דלא סריך!

ג' "תמלח", למאי אתא? כלכדתניא: "במלח" - יכול תבונה? תלמוד לומר: "תמלח"! אי "תמלח", יכול במי מלח? תלמוד לומר: "במלח" (ויקרא ב) "ולא תשבית מלח" - הבא מלח שאינה שובתת! ואיזו? זו מלח סדומית! ומנין שאם לא מצא מלח סדומית, שמביא מלח איסתרוקנית? תלמוד לומר: "תקריב" - תקריב כל שהוא; תקריב מכל מקום; תקריב, ואפילו בשבת; תקריב, ואפילו בטומאה!

ג' מאי "תבונה"? אמר **רבה בר עולא**: הכי קאמר: "יכול יתבוננו כתבן בטיט?" {אמר ליה **אביי**: אי הכי, "יתבוננו" מיבעי ליה! | אלא אמר **אביי**: "יכול יעשנו כבנין?" {אמר ליה **רבא**: אי הכי, "יתבוננו" מיבעי ליה! | אלא אמר **רבא**: "יכול תבונה" - ג' מאי "תבונה"? אמר **רב אשי**: יכול יתן בו טעם כבינה? תלמוד לומר: "תמלח"

ג' כיצד הוא עושה? כמביא האבר, ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו, ונותן עליו מלח, ומעלהו. אמר **אביי**: וכן לקדירה!

29 כך גרסת ב"ח, ולפננו נוסף: "ודאי"

30 לפננו נוסף פעם שנית "החיצוניות"

31 יש גורסים: "דאמר **רבה** אמר **רב חסדא**", ולפננו: "דאמר **רב חסדא**"

32 לפננו חסר

33 יש גורסים: "**ורבה**"

(כא,ב) תנו רבנן: מלח שעל גבי האבר, מועלין בו. שעל גבי הכבש ושבראשו של מזבח, אין מועלין בו. אמר³⁴ **רב מתנה**: מאי קראה? (יחזקאל מג) "והקרבתם לפני ה' והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה לה' "

תנן התם: על המלח ועל העצים, שיהו הכהנים נאותין בהן - אמר **שמואל**: לא שנו אלא לקרבנס, אבל לאכילה, לא! - קא סלקא דעתך: מאי "לקרבנס"? למלוח קרבנס; "לאכילה"³⁵? - אכילת קדשים! {השתא, למלוח עורות קדשים יהבינן - לאכילת קדשים לא יהבינן?! דתניא: נמצאת אתה אומר: בשלשה מקומות המלח נתונה - בלשכת המלח, ועל גבי הכבש, ובראשו של מזבח - בלשכת המלח, ששם מולחין עורות קדשים; על גבי הכבש, ששם מולחים את האברים; בראשו של מזבח, ששם מולחין הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, ועולת העוף | אלא מאי "לקרבנס"? לאכילת קרבנס! ומאי "לאכילה"? - אכילה דחולין! {חולין פשיטא! מאי בעו התם?! אאף על גב דאמר מר: "יאכלו" - שיאכלו עמה חולין ותרומה, כדי שתהא נאכלת על השובע - אפילו הכי, מלח דקדשים לא יהבינן להו!

אמר ליה **רבינא לרב אשי**: הכי נמי מסתברא! דאי סלקא דעתך: מאי "לקרבנס"? למלוח! - וטעמא, דאתני בית דין - הא לא אתני בית דין, לא?! - השתא, לישראל יהבינן - לכהנים לא יהבינן?! דתניא: יכול האומר: "הרי עלי מנחה" יביא מלח מתוך ביתו, כדרך שמביא לבונה מתוך ביתו? - ודין הוא! נאמר "הביא מנחה והביא מלח", ונאמר "הביא מנחה והביא לבונה" - מה לבונה, מתוך ביתו - אף מלח, מתוך ביתו! או כלך לדרך זו - נאמר "הביא מנחה והביא מלח", ונאמר "הביא מנחה והביא עצים" - מה עצים, משל ציבור - אף מלח, משל ציבור! אנראה למי דומה! דנין דבר הנוהג בכל הזבחים מדבר הנוהג בכל הזבחים, ואל תוכיח לבונה, שאינה נוהגת בכל הזבחים? או כלך לדרך זו! דנין דבר הבא עמה בכלי אחד מדבר הבא עמה בכלי אחד, ואל יוכיחו עצים, שאינן באין עמה בכלי אחד? תלמוד לומר: (במדבר יח) "ברית מלח עולם הוא", ולהלן הוא אומר: (ויקרא כד) "מאת בני ישראל ברית עולם" - מה להלן, משל ציבור - אף כאן, משל ציבור!

אמר ליה **רב מרדכי לרב אשי**: הכי קאמר **רב שישא בריה דרב אידי**: לא נצרכא אלא לבן בוכרי! דתנן: אמר **רבי יהודה**: העיד **בן**

34 לפננו: "ואמר"

35 לפננו: "לאכול"

בוכרי ביבנה: כל כהן ששוקל, אינו חוטא. אמר לו **רבן יוחנן בן זכאי**: לא! כי אלא כל כהן שאינו שוקל, חוטא! אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן: (ויקרא ו) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" - הואיל ועומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, שלנו היא, היאך נאכלין?! גולבן בוכרי, כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתויי, כי מייתי נמי חוטא הוא, דקא מעייל חולין לעזרה! אדמייתי, ומסר להון לציבור! - סלקא דעתך אמינא: **(כב,א)** כי זכי להו רחמנא, לישראל, דאית להו לשכה - לכהנים, דלית להו לשכה, לא זכי להו רחמנא! - קמשמע לן!

גועצים, דפשיטא ליה לתנא דמשל ציבור, מנלן? אדתניא: יכול האומר: "הרי עלי עולה" יביא עצים מתוך ביתו, כדרך שמביא נסכים מתוך ביתו? תלמוד לומר: (ויקרא א) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" - מה מזבח, משל ציבור - אף עצים ואש, משל ציבור, דברי **רבי אלעזר בר ר' שמעון**. **רבי אלעזר בן שמוע** אומר: מה מזבח, שלא נשתמש בו הדיוט - אף עצים ואש, שלא נשתמש בהן הדיוט! גמאי בינייהו? איכא בינייהו חדתי! גועתיקי לא?! והכתיב: (שמואל ב כד) "ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים"?! אהכא נמי, בחדתי!

גמאי "מוריגים"? אמר **עולא**: מטה של טרבלי! גמאי "מטה של טרבלי"? אמר **רב יהודה**: עיזא דקורקסא, דדשו בה דשתאי! אמר **רב יוסף**: מאי קראה? (ישעיהו מא) "הנה שמתיד למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים"!

משנה: נתערב קומצה בקומץ חבירתה, במנחת כהנים, במנחת כהן משיח, במנחת נסכים - כשרה. **רבי יהודה** אומר: במנחת כהן משיח, במנחת נסכים, פסולה! שזו בלילתה עבה, וזו בלילתה רכה, והן בולעות זו מזו

גמרא: תנן התם: דם שנתערב במים, אם יש בו מראית דם, כשר; נתערב ביין, רואין אותו כאילו הוא מים; נתערב בדם בהמה או בדם חיה, רואין אותו כאילו הוא מים. **רבי יהודה** אומר: אין דם מבטל דם

אמר **ר' יוחנן**: ושניהם מקרא אחד דרשו: (ויקרא טז) "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" - הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר! רבנן סברי: **(כב,ב)** מכאן לעולין, שאין מבטלין זה את זה. ורבי יהודה סבר: מכאן למין במינו, שאינו בטל -- רבנן סברי:

מחברת מנחות - ג

מכאן לעולין, שאין מבטלין זה את זה - {ודלמא משום דמין במינו הוא?! אי אשמעינן מין במינו, ולא אשמעינן עולין, כדקא אמרת - השתא, דאשמעינן עולין - משום דעולין! {ודלמא עד דאיכא מין במינו ועולין?! - קשיא!

ור' יהודה סבר: מכאן למין במינו, שאינו בטל - {ודלמא משום דעולין הוא?! <אי אשמעינן עולין מין בשאינו מינו, כדקאמרת - השתא, דאשמעינן מין במינו, משום דמין במינו הוא! {ודילמא עד דאיכא מין במינו ועולין?! - קשיא!

תנן: **רבי יהודה** אומר: ³⁶במנחת כהן משיח, ובמנחת נסכים, פסולה. שזו בלילתה עבה, וזו בלילתה רכה, והן בולעות זו מזו {וכי בולעות זו מזו, מה הוי? מין במינו הוא! **(כגא)** <אמר **רבא**: קסבר רבי יהודה: כל שהוא מין במינו ודבר אחר, סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו!

איתמר: קומץ דמנחת חוטא ששמנו - **רבי יוחנן** אומר: פסול. **וריש לקיש** אמר: הוא עצמו משכשכו בשירי הלוג, ומעלהו! {והכתיב: (ויקרא ה) "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה"! <אהוא שלא יקבע לה שמן כחברותיה!

{איתיביה **ר' יוחנן לריש לקיש**: חרב שנתערב בבלול, יקריב. **רבי יהודה** אומר: לא יקריב ~ מאי? לאו קומץ דמנחת חוטא, דאיערב בקומץ דמנחת נדבה?! <לא! מנחת פרים ואילים, במנחת כבשים! {והא בהדיא קתני לה: מנחת פרים ואילים במנחת כבשים, וחרב שנתערב בבלול, יקריב. **רבי יהודה** אומר: לא יקריב! <פירושי קמפרש לה!

גבעי **רבא**: קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים, מהו? חיבורי עולין כעולין דמו, או לאו כעולין דמו?

גאמר ליה **רבינא לרב אשי**: לאו היינו דרבי יוחנן וריש לקיש, דאיתמר: המעלה אבר שאין בו כזית, ועצם משלימו לכזית - **רבי יוחנן** אמר: חייב. **ריש לקיש** אמר: פטור -- **רבי יוחנן** אמר: חייב - חיבורי עולין כעולין דמו; **וריש לקיש** אמר: פטור - חיבורי עולין לאו כעולין דמו?

גתיבעי לר' יוחנן ותיבעי לריש לקיש - תיבעי לר' יוחנן: עד כאן

36 לפננו נוסף: "במנחת כהנים"

מחברת מנחות - ג

לא קא אמר ר' יוחנן התם אלא בעצם, דמינא דבשר הוא, אבל האי, דלאו דמינא דקומץ הוא, לא? או דלמא אפילו לריש לקיש, לא קא אמר אלא בעצם, דבר מפרש הוא, ואי פריש לאו מצוה לאהדורי - אבל שמן, דלאו בר מפרש הוא, לא? או דלמא לא שנא? - תיקו!

משנה: שתי מנחות שלא נקמצו, ונתערבו זו בזו - אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה, כשירות. ואם לאו, פסולות. קומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה, לא יקטיר - ואם הקטיר, זו שנקמצה עולה לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עולה לבעלים. נתערב קומצה בשיריה או בשיריה של חברתה, לא יקטיר - ואם הקטיר, עולה לבעלים

גמרא: אמר **רב חסדא:** נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה. ושחוטה אינה בטילה בנבילה, שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, דלכי מסרחה, פרוחה טומאתה. **ורבי חנינא** אמר: כל שאפשר לו להיות כמוהו אינו בטל, וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו, בטל

גאליבא דמאן? ^ אי אליבא דרבנן - הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, אבל מין במינו בטל! ^ אי אליבא דרבי יהודה - והא (כג,ב) רבי יהודה בתר חזותא אזיל, ואידי ואידי מין במינו הוא! אלא אליבא דרבי חייא, דתני **רבי חייא:** נבילה ושחוטה בטילות זו בזו גרבי חייא, אליבא דמאן? ^ אי אליבא דרבנן - הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי - הא מין במינו בטיל! ^ ואי אליבא דר' יהודה - כל מין במינו לר' יהודה לא בטיל! אלעולם אליבא דר' יהודה! וכי קא אמר ר' יהודה מין במינו לא בטל, הני מילי היכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה - אבל היכא דלא אפשר ליה למיהוי כוותיה, בטל! ובהא קא מיפלגי: דרב חסדא סבר בתר מבטל אזלינן, ור' חנינא סבר בתר בטל אזלינן

תנן: שתי מנחות שלא נקמצו, ונתערבו זו בזו - אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה, כשרות - ואם לאו, פסולות - {והא הכא, כיון דקמיץ ליה מחדא, אידך הוה ליה שירים, ולא קא מבטלי שירים לטיבלא?! גמני? ^ אי רבנן - הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי הדדי - הא מין במינו בטל! אלא פשיטא, רבי יהודה! {בשלמא למאן דאמר בתר בטל אזלינן - בטל הוי כמבטל! דלכי קמיץ מאידך, הוו להו שירים כי הני! - אלא למאן דאמר בתר מבטל אזלינן, שירים מי קא הוו טיבלא?! אלימא³⁷

37 כן ברש"י, ולפננו נוסף: "אליבא דרב חסדא", ויש גורסים: "לימא מתניתין"

מחברת מנחות - ג

דלא כרבי חייא³⁸ - התם כדר' זירא, דאמר ר' זירא: נאמרה "הקטרה" בקומץ, ונאמרה "הקטרה" בשירים - מה "הקטרה" האמורה בקומץ, אין הקומץ מבטל את חבירו - אף הקטרה האמורה בשירים, אין שירים מבטלין את הקומץ

{תא שמע: הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה - לא יקטיר, ואם הקטיר, זו שנקמצה עלתה לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עלתה לבעלים - ולא קא מבטיל ליה טיבלא לקומץ! ~מני? אי רבנן - הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי הדדי - הא מין במינו, בטיל! - אלא פשיטא! ר' יהודה! ~בשלמא למאן דאמר בתר מבטל אזלינן - מבטל הוי כבטל, דכל פורתא חזי למקמץ מיניה, והוי ליה מין ומינו, ומין במינו לא בטל!³⁹ ~אלא למאן דאמר בתר בטל אזלינן, קומץ מי קא הוי טיבלא?⁴⁰ אהא נמי כדרבי זירא!

{תא שמע: נתערב קומצה בשירים או⁴¹ בשירים של חברתה, לא יקטיר. ואם הקטיר, עלתה לבעלים - והא הכא, דלא הוי מבטל כבטיל, ולא בטיל כמבטל⁴², ולא קא מבטלי ליה שירים לקומץ!⁴³ - אמר ר' זירא: נאמרה "הקטרה" בקומץ, ונאמרה "הקטרה" בשירים - מה הקטרה האמורה בקומץ, אין קומץ מבטל את חבירו - אף הקטרה האמורה בשירים, אין שירים מבטלין את הקומץ!

{תא שמע: תיבלה בקצת, בשומשמין, ובכל מיני תבלין, כשרה! - מצה היא, אלא שנקראת "מצה מתובלת" ~קא סלקא דעתך דאפיש לה תבלין טפי ממצה - בשלמא למאן דאמר בתר בטל אזלינן - בטיל הוי כמבטל, דלכי מעפשא, הוי לה כתבלין! - אלא למאן דאמר בתר מבטל אזלינן - תבלין, מי קא הוו מצה!? אהכא במאי עסקינן? דלא אפיש לה תבלין, דרובה מצה היא, ולא בטלה! ~דיקא נמי, דקתני: מצה היא, אלא שנקראת מצה מתובלת - שמע מינה!

כי סליק רב כהנא, אשכחינהו לבני רבי חייא דיתבי וקאמרי: געשרון שחלקו (כדא) והניחו בביסא, ונגע טבול יוס באחד מהן, מהו? כי תנן כלי מצרף מה שבתוכו לקדש, הני מילי היכא דנגעי בהדדי, אבל היכא דלא נגעי בהדדי, לא? או דילמא לא שנא? אמר להו איהו: מי תנן "כלי מחבר"?! "כלי מצרף" תנן! - כל

38 יש גורסים: "דלא כרב חסדא ודלא כרב חייא"

39 בכתבי יד לא גרס "והוי ... בטל", והוא פירוש נוסף

40 לפננו נוסף: "לימא דלא כרבי חייא!"

41 לפננו חסר "בשירים או"

42 לפננו חסר

43 לפננו נוסף: "מני? אי רבנן וכו' ", ויש מוסיפים: "הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי הדדי, ושירים

לאו עולין נינהו!", אבל בכתבי יד ליתא

דהו!

גְּהוּשִׁיט אַחַד לְבִינִיָּה, מֵהוּ? אֵמַר לְהוּ: צְרִיךְ לְכֹלִי, כְּלִי מִצְרָפוֹ -
אֵין צְרִיךְ לְכֹלִי, אֵין כְּלִי מִצְרָפוֹ! גְּהוּשִׁיט טְבוּל יוֹם אֶת אֲצַבְעוֹ
בִּינִיָּה, מֵהוּ? אֵמַר לְהוּ: אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמִּטְמֵא מֵאוֹירוֹ אֲלֵא כְּלִי
חֶרֶס בְּלִבְדָּ!

הַדָּר אִיהוּ, בַּעַד מִינִיָּהוּ: גְּמֵהוּ לְקִמּוֹץ מִזֶּה עַל זֶה? צִירוֹף
דְּאוֹרִיָּתָא אוֹ דְּרַבְּנָן? אֵמַרְוּ לוֹ: זֶה לֹא שִׁמְעֵנוּ - כִּיּוֹצֵא בּוֹ שִׁמְעֵנוּ!
דְּתַנּוּ: שְׁנֵי מִנְחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ, וְנִתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה - אִם יִכּוֹל לְקִמּוֹץ
מִזֶּה בְּפָנֵי עֲצֵמָה וּמִזֶּה בְּפָנֵי עֲצֵמָה, כְּשִׁירוֹת - וְאִם לֹא, פְּסוּלוֹת!
~ כִּי יִכּוֹל לְקִמּוֹץ, מִיָּהָא כְּשִׁירוֹת! אֵמַאי? - הֵךְ דְּמַעְרַב, הָא לֹא
נִגְעָ! אֵמַר **רַבָּא**: דְּלִמָּא בְּגוּשִׁין⁴⁴ הַמְּחוּלְקִין, הַעֲשׂוּיִין כְּמִסְרָק!

גְּמַאי הוּי עֵלְהָ? אֵמַר **רַבָּא**: תָּא שִׁמְעָ: דְּתַנִּיא: (וִיקְרָא ו) "וְהָרִים
מִמֶּנּוּ" - מִן הַמְּחוּבְּרִין! - שֶׁלֹּא יִבִּיא עֶשְׂרוֹן בְּשְׁנֵי כְּלִים וִיקְמּוֹץ - הָא
בְּכֹלִי אַחַד דּוּמִיא דְּשְׁנֵי כְּלִים, קְמִיץ!

{ אֵמַר לִיה **אֲבִי**: דִּילְמָא שְׁנֵי כְּלִים, הִיכִי דְּמִי? כְּגוֹן קְפִיזָא בְּקִבָּא!
דְּאָף עַל גַּב דְּעָרִיבֵי מַעִילָאֵי, כִּיּוֹן דְּמִיפְסַק מַחִיצַתָּא דְּקְפִיזָא
מִתַּתָּא! - הָא כְּלִי אַחַד דּוּמִיא דְּשְׁנֵי כְּלִים, הִיכִי דְּמִי? כְּגוֹן
עָרִיבְתָּה שֶׁל תְּרַנְגוּלִין! דְּאָף⁴⁵ עַל גַּב דְּמִיפְסַק מַחִיצַתָּא, הָא נִגְיַע!
אַבְל הַכָּא, דְּלֹא נִגְיַע כְּלָל, תִּיבְעֵי לְךָ!

גְּבַעֵי **רַבִּי יִרְמִיָּה**: צִירוֹף כְּלִי וְחִיבּוּר מִים, מֵהוּ? כִּי תַנּוּ כְּלִי מִצְרָף
מֵה שְׁבַתּוֹכּוֹ לְקִדְשׁ, הֵנִי מִיְלֵי דְּגוּאֵי - אַבְל דְּבִרְאֵי, לֹא? אוֹ דִּילְמָא,
כִּיּוֹן דְּמַחְבֵּר, מַחְבֵּר? גְּוֹאֵם תִּימְצִי לּוֹמֵר כִּיּוֹן דְּמַחְבֵּר מַחְבֵּר, חִיבּוּר
מִים, וְצִירוֹף כְּלִי, וְנִגְעָ טְבוּל יוֹם מִבְּחוּץ, מֵהוּ? כִּי תַנּוּ כְּלִי מִצְרָף,
הֵנִי מִיְלֵי דְּנִגְעָ מְגוּאֵי - אַבְל מְבִרְאֵי, לֹא? אוֹ דִּילְמָא לֹא שְׁנָא? -
תִּיקוּ!

גְּבַעֵי **רַבָּא**: עֶשְׂרוֹן שְׁחֻלְקוֹ, וְנִטְמֵא אַחַד מֵהוּ, וְהִנִּיחוּ בְּבִיסָא. וְחִזְרָ
טְבוּל יוֹם, וְנִגְעָ בְּאוֹתוֹ טְמֵא, מֵהוּ? מִי אִמְרִינָן שְׁבַע לוֹ טוּמְאָה אוֹ
לֹא?

{ אֵמַר לִיה **אֲבִי**: וּמִי אִמְרִינָן שְׁבַע לִיה טוּמְאָה?! וְהִתַּנּוּ: סְדִין טְמֵא
(כְּדָבָר) מִדְּרַס, וְעִשְׂאוּ וִילוּן, טְהוּר מִן הַמְּדַרְס, אַבְל טְמֵא מִגַּע
מִדְּרַס. אֵמַר **רַי יוֹסִי**: בְּאִיזָה מִדְּרַס נִגְעָ זֶה?! אֲלֵא שְׂאֵם נִגְעָ בּוֹ
הַזֶּב, טְמֵא מִגַּע הַזֶּב! - כִּי נִגְעָ בּוֹ הַזֶּב, מִיָּהָא, טְמֵא, וְאִפִּילוֹ לְבִסוּף!
בְּטְמֵא מִדְּרַס וְאַחַר כֵּךְ מִגַּע הַזֶּב, לִימָא: שְׁבַע לִיה טוּמְאָה⁴⁶! אֵמַר

44 יש גורסים: "גופין"

45 כן בכתבי יד, ולפננו: "ואף"

46 כך גרסת ב"ח, ולפננו: "כטמא ... הזב ואמאי לימא", ויש שלא גורסים "כטמא ... הזב", אבל גורסים "אמאי"

מחברת מנחות - ג

ליה: וממאי דהאי "שאם נגע בו הזב" לבתר מדרס?! דילמא מקמי מדרס, דהויא טומאה חמורה על טומאה קלה! - אבל הכא, דאידי ואידי טומאה קלה, לא!

{אלא מסיפא: מודה **רבי יוסי**: בשני סדינין המקופלין ומונחין זה על זה, וישב זב עליהן, שהעליון טמא מדרס, והתחתון טמא מדרס ומגע מדרס! ואמאי?! לימא: שבע ליה טומאה?! >התם, בבת אחת - הכא, בזה אחר זה!

אמר **רבא**: עשרון שחלקו, ואבד אחד מהן, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הראשון, והרי שלשתן מונחין בביסא - נטמא אבוד - אבוד וראשון מצטרפין - מופרש אין מצטרף; נטמא מופרש - מופרש וראשון מצטרפין, אבוד אין מצטרף; נטמא ראשון - שניהם מצטרפין. **אביי** אמר: אפילו נטמא אחד מהן נמי, שניהם מצטרפין! מאי טעמא? כולהו בני ביקתא דהדדי נינהו!

וכן לענין קמיצה - קמץ מן האבוד, שיריו וראשון נאכלין - מופרש אינו נאכל; קמץ מן המופרש, שיריו וראשון נאכלין - אבוד אינו נאכל; קמץ מן ראשון, שניהם אינן נאכלין. **אביי** אמר: אפילו קמץ מאחד מהן, שניהן אינן נאכלין. מאי טעמא? כולהו נמי בני ביקתא דהדדי נינהו!

{מתקיף לה **רב פפא**: ושירים דידיה, מיהא, נאכלין?! הא איכא דנקא דקומץ דלא קריב!

{מתקיף לה **רב יצחק בריה דרב מרשיא**: וקומץ גופיה, היכי קריב?! הא איכא תלתא חולין!

ארב אשי אמר: קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא, וכהן כי קמיץ, אעשרון קא קמיץ!

(כה, א) משנה: נטמא הקומץ והקריבו, הציץ מרצה; יצא והקריבו, אין הציץ מרצה - שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה על היוצא

גמרא: תנו רבנן: (שמות כח) "ונשא אהרן את עון הקדשים" - וכי איזה עון הוא נושא? אם תאמר עון פיגול - הרי כבר נאמר: (ויקרא ז:יח) "לא יחשב!" אם תאמר עון נותר - הרי כבר נאמר: "לא ירצה!"⁴⁷ - הא אינו נושא אלא עון טומאה, שהותרה מכללה בציבור!

{מתקיף לה **רבי זירא**: אימא: עון יוצא, שהותר מכללו בבמה!
אמר ליה **אביי**: אמר קרא: (שמות כח) "לרצון להם לפני ה' " -
עון דלפני ה', אין - עון דיוצא, לא!

{מתקיף לה **רבי אילעא**: אימא עון שמאל, שהותר מכללו ביום
הכפורים! אמר ליה **אביי**: אמר קרא "עון" - עון שהיה בו
ודחיתיו - לאפוקי יום הכפורים, דהכשירו בשמאל הוא!

<<**רב אשי** אמר: "עון הקדשים" - ולא עון המקדישין

{אמר ליה **רב סימא בריה דרב אידי לרב אשי**, ואמרי לה: **רב**
סימא בריה דרב אשי לרב אשי: ואימא: עון בעל מום, שהותר
מכללו בעופות! דאמר מר: תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות
וזכרות בעופות! אמר ליה: עליך אמר קרא: "לא ירצה" - (ויקרא
כב) "כי לא לרצון יהיה לכם"

תנו רבנן: דם שנטמא, וזרקו בשוגג - הורצה; במזיד - לא הורצה.
במה דברים אמורים? ביחיד! אבל בציבור, בין בשוגג בין במזיד
הורצה. ובגוים, בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, בין ברצון, (**כה**),
ב) לא הורצה

{ורמינהי: על מה הציץ מרצה? על הדם, ועל הבשר, ועל החלב,
שנטמא - בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, בין ברצון - בין
ביחיד, בין בציבור אמר **רב יוסף**: לא קשיא! הא ר' יוסי, הא
רבנן! דתניא: אין תורמין מן הטמא על הטהור, ואם תרם בשוגג
- תרומתו תרומה; במזיד - אין תרומתו תרומה. ר' יוסי אומר: בין
בשוגג בין במזיד, תרומתו תרומה

{אימר דשמעת ליה לר' יוסי, דלא קניס - דמרצה ציץ על אכילות,
מי שמעת ליה?! והתניא: ר' אליעזר אומר: הציץ מרצה על
אכילות. **רבי יוסי** אומר: אין הציץ מרצה על אכילות! אאיפוך: **רבי**
אליעזר אומר: אין הציץ מרצה על אכילות. **רבי יוסי** אומר: הציץ
מרצה על אכילות

{מתקיף לה **רב ששת**: ומי מצית אפכת לה?! והתניא: יכול בשר
שנטמא לפני זריקת דמים, יהו חייבין עליו⁴⁸ משום טומאה?
תלמוד לומר: (ויקרא ז) "כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל
בשר מזבח השלמים אשר ליי' וטומאתו עליו ונכרתה" - הניתר
לטהורין, חייבין עליו משום טומאה - ושאינו ניתר לטהורין, אין
חייבין עליו משום טומאה ^ או אינו אלא: נאכל לטהורין, חייבין

מחברת מנחות - ג

עליו משום טומאה - ושאינו נאכל לטהורין, אין חייבין עליו משום טומאה - אוציא אני את הלך ואת היוצא, שאינן נאכלין לטהורים? - תלמוד לומר: "אשר ליי" - ריבה! ^ יכול שאני מרבה את הפיגולין ואת הנותרות? # {נותרות היינו לן?! ~אלא: "אף הפיגולין כנותרות" # תלמוד לומר: "מזבח השלמים" - מיעט! זומה ראית לרבות את אלו, ולהוציא את אלו?! <אחר שריבה הכתוב ומיעט, אמרת: מרבה אני את אלו, שהיתה להן שעת הכושר, ומוציא אני את אלו, שלא היתה להן שעת הכושר! ^ ואם תומר: בשר שנטמא לפני זריקת דמים, ואכלו לאחר זריקת דמים - מפני מה חייבין עליו משום טומאה? - מפני שהציץ מרצה! - נטמא, אין - יוצא, לא! ~מאן שמעת ליה דאמר אין זריקה מועלת ליוצא? רבי אליעזר! וקתני דמרצה ציץ על אכילות!

|אאלא אמר **רב חסדא**: לא קשיא! הא רבי אליעזר, הא רבנן! {אימר דשמעת ליה לר' אליעזר, דמרצה ציץ על אכילות - דלא קניס, מי שמעת ליה?! <אין! כי היכי דשמעת ליה לר' יוסי, שמעת ליה לרבי אליעזר! דתניא: **רבי אליעזר** אומר: בין בשוגג בין במזיד, תרומתו תרומה! {אימר דשמעת ליה לרבי אליעזר בתרומה, דקילא - בקדשים, דחמירי, מי שמעת ליה?! <אם כן, הא אמאן תרמייה!?

רבינא אמר: טומאתו, בין בשוגג בין במזיד, הורצה; זריקתו, בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה!

ורב שילא אמר: זריקתו, בין בשוגג בין במזיד, הורצה - טומאתו, בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה!

{ולרב שילא, הא קתני⁴⁹: שנטמא, בין בשוגג בין במזיד! <הכי קאמר: "נטמא בשוגג. וזרקו, בין בשוגג בין במזיד"

(כו, א) {תא שמע: דם שנטמא וזרקו - בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה <הכי קאמר: דם שנטמא וזרקו - זרקו⁵⁰, בין בשוגג בין במזיד - נטמא בשוגג, הורצה; במזיד, לא הורצה

משנה: נטמאו שיריה, נשרפו שיריה, אבדו שיריה - כמדת ר' אליעזר, כשירה; וכמדת **רבי יהושע**, פסולה

גמרא: אמר **רב**: והוא שנטמאו כל שיריה - אבל מקצת שיריה, לא

קא סלקא דעתך: נטמא, אין - אבוד ושרוף, לא - גמאי קסבר? ^ אי קסבר שיורא מילתא היא, אפילו אבוד ושרוף נמי! ^ אי

49 לפננו: "דקתני"
50 לפננו חסר

קסבר שיורא לאו מילתא היא, ונטמא מאי טעמא? <דמרצה ציץ! {אי הכי, כל שיריה נמי! |<לעולם קסבר שיורא מילתא היא! ונטמא, והוא הדין לאבוד ושרוף! והאי דקאמר נטמא, רישייהו נקט!

כדתניא: **רבי יהושע** אומר: כל הזבחים שבתורה, שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם; כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - אינו זורק את הדם. ובעולה, אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב, זורק את הדם, מפני שכולה כליל! ובמנחה, אפילו כולה קיימת, לא יזרוק #;מנחה, מאי עבידתה?! <אמר **רב פפא**: מנחת נסכים! - סלקא דעתך: הואיל ובהדי זבח קא אתיא, כגופיה דזיבחא דמיא - קמשמע לן!#

מנהני מילי? <אמר **רבי יוחנן** משום **רבי ישמעאל**, ומטו בה משום **רבי יהושע בן חנניא**: אמר קרא: (ויקרא יז) "והקטיר החלב לריח ניחוח לה' " - חלב, אף⁵¹ על פי שאין בשר!

אשכחן⁵² חלב - יותרת ושתי כליות מנלן? <דקתני: ובמנחה, אפילו כולה קיימת, לא יזרוק - מנחה הוא דלא יזרוק - הא יותרת ושתי כליות, יזרוק!

מנלן? <**רבי יוחנן** דידיה אמר: "לריח ניחוח" - כל שאתה מעלה לריח ניחוח! ואיצטריך למכתב "חלב", ואיצטריך למיכתב "לריח ניחוח" - דאי כתב "חלב", הוה אמינא: חלב, אין - יותרת ושתי כליות, לא - כתב רחמנא: "ריח ניחוח"; ואי כתב רחמנא "לריח ניחוח", הוה אמינא: אפילו מנחה - כתב רחמנא "חלב"!

משנה: שלא בכלי שרת, פסול. ו**רבי שמעון** מכשיר. הקטיר קומצה פעמים, כשרה

גמרא: אמר **רבי יהודה בריה דרבי חייא**: מאי טעמא דר' שמעון? אמר קרא: (ויקרא יז) "קדש קדשים היא כחטאת וכאשם" - בא לעובדה ביד, ⁵³עובדה בימין כחטאת; בכלי, עובדה בשמאל כאשם. ו**רבי ינאי** אמר: כיון שקמצו מכלי שרת, מעלהו ומקטירו, אפילו בהמינו, ואפילו במקידה של חרש

רב נחמן בר יצחק אמר: הכל מודים בקומץ, שטעון קידוש {מיתיבי: הקטר חלבים ואברים ועצים, שהעלן בין ביד בין בכלי, בין בימין ובין בשמאל, כשרין. הקומץ, והקטורת, והלבונה -

51 לפננו: "ואף"

52 לפננו: "ואשכחן"

53 לפננו נוסף: "כחטאת"

מחברת מנחות - ג

שהעלן בין ביד בין בכלי, בין בימין בין בשמאל, כשרין - תיובתא דרבי יהודה בריה דרבי חייא! אמר לך רבי יהודה בריה דרבי חייא: לצדדין קתני: ביד - בימין; בכלי - בין בימין בין בשמאל {תא שמע: קמצו⁵⁴ מכלי שרת, וקידשו שלא בכלי שרת, והעלו והקטירו שלא בכלי שרת - פסול. **רבי אלעזר ורבי שמעון** מכשירין במתן כלי אימא: ממתן כלי ואילך!

{תא שמע: **וחכמים** אומרים: קומץ טעון כלי שרת. כיצד? קומצו מכלי שרת, ומקדשו בכלי שרת, ומעלו ומקטירו בכלי שרת. ר' **שמעון** אומר: כיון שקמצו מכלי שרת, מעלו ומקטירו⁵⁵, ודיו! אימא: כיון שקמצו וקדשו בכלי שרת, מעלו ומקטירו, ודיו!

{תא שמע: קמץ בימינו ונתן בשמאלו - יחזיר לימינו; בשמאלו (כו, ב) וחישב עליה, בין חוץ למקומו בין חוץ לזמנו - פסול, ואין בו כרת; בימינו⁵⁶ חוץ לזמנו - פיגול וחייבין עליו כרת, דברי ר' **אלעזר ור' שמעון**. **וחכמים** אומרים: כיון שנתנו לשמאל, פסלתו מתנתו גמאי טעמא? אמשום דבעי קדושה בכלי, וכיון שנתנו לשמאל, נעשה כדס שנשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו שפסול! - מכלל דר' אלעזר ור' שמעון לא בעו מתן כלי! - תיובתא דרב נחמן בר יצחק⁵⁷ - תיובתא! לרבי יהודה בריה דרבי חייא מסייעא ליה! לרבי ינאי, לימא תיהוי תיובתא! אמר לך רבי ינאי: אנא דאמרי כתנא דהקטר, ולא לצדדים קתני!

הקטיר קומצה פעמים, כשרה -- אמר **רבי יהושע בן לוי**: פעמים, ולא פעמי פעמים. ור' יוחנן אמר: פעמים, ואפילו פעמי פעמים

גמאי בינייהו? אמר ר' זירא: יש קומץ פחות משני זיתים, ויש הקטרה פחותה מכזית, איכא בינייהו - ר' יהושע בן לוי סבר: אין קומץ פחות משני זיתים, ואין הקטרה פחותה מכזית. ורבי יוחנן סבר: יש קומץ פחות משני זיתים, ויש הקטרה פחותה מכזית

איתמר: קומץ, מאימתי מתיר שירים באכילה? **ארבי חנינא** אומר: משמשלה בו⁵⁸ האור. **רבי יוחנן** אמר: משתצית בו האור ברובו. אמר ליה **רב יהודה לרבה בר רב יצחק**: אסברה לך טעמא דר' יוחנן: אמר קרא: (בראשית יט) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור

54 לפננו נוסף: "שלא"

55 לפננו נוסף: "שלא בכלי שרת"

56 כך גרסת כתבי יד, ולפננו: "ל"א: חישב עליה חוץ למקומו - פסול ואין בו כרת"

57 לפננו חסר

58 לפננו נוסף: "את", וכן להלן

הכבשן" - אין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו
אמר ליה **רבין בר רב אדא לרבא**: אמרי תלמידיך: אמר **רב עמרם**:
תניא: גאין לי אלא דברים שדרך ליקרב בלילה, כגון אברים
ופדרים, שמעלן ומקטירן מבוא השמש, ומתעכלין והולכין כל
הלילה כולה - דברים שדרך ליקרב ביום, כגון הקומץ, והלבונה,
והקטרת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משוח, ומנחת נסכים, שמעלן
ומקטירן מבוא השמש #; והא אמרת: דרך ליקרב ביום?! - אלא
עם בא השמש # - שמתעכלין והולכין כל הלילה, מנין? - תלמוד
לומר: (ויקרא ו) "זאת תורת העולה" - ריבה! זהא עם בא השמש,
לא משכחת לה שתצית האור ברובו?! אלא קשיא! - כאן לקלוט,
כאן להתיר!

רבי אלעזר מתני לה מבוא השמש, ומוקים לה בפוקעין. וכן כי
אתא **רב דימי**, אמר **רבי ינאי**: בפוקעין

{ומי אמר רבי ינאי הכי?! והא אמר ר' **ינאי**: קטרת שפקעה מעל
גבי המזבח, אפילו קרטין שבה, אין מחזירין אותן ~ ותני **רב**
חנינא בר מניומי בדבי ר' אליעזר בן יעקב: (ויקרא ו) "אשר תאכל
האש את העולה על המזבח" - עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה
מחזיר עיכולי קטרת! אסמי מיכן קטרת!

אמר **רבי אסי**: כי פשיט רבי אלעזר במנחות, בעי הכי: ⁵⁹ גקומץ
שסידרו, וסידר עליו את המערכה, מהו? דרך הקטרה בכך, או
אין דרך הקטרה בכך? - תיקו!

גבעי **חזקיה**: אברין שסידרו, וסידר עליהן את המערכה, מהו? "על
העצים" אמר רחמנא - דוקא על העצים? או דלמא כיון דכתיב
קרא אחרינא "אשר תאכל האש את העולה על המזבח", אי בעי
הכי עביד, אי בעי הכי עביד? - תיקו!

גבעי **רבי יצחק נפחא**: אברין שסידרו בצדי המערכה, מהו? -
אליבא דמאן דאמר "על" ממש, לא תיבעי לך, (**כז, א**) ד"על
העצים" כתיב! - כי תיבעי לך, אליבא דמאן דאמר "על" - בסמוך,
מאי? הכא נמי "על" - בסמוך? או דלמא "על העצים" דומיא ד"על
המזבח" - מה התם, "על" ממש - אף הכא ⁶⁰ "על" ממש? - תיקו!

משנה: הקומץ, מיעוטו מעכב את רובו; עשרון, מיעוטו מעכב את
רובו; היין, מיעוטו מעכב את רובו; השמן, מיעוטו מעכב את רובו.

59 יש מוסיפים: "בעי ר' אליעזר", וכן מובא לפננו
60 לפננו נוסף "נמי"

מחברת מנחות - ג

הסולת והשמן מעכבין זה את זה. הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה

גמרא: גמאי טעמא? אמר קרא: (ויקרא ב) "מלא קומצו" תרי זימני

העשרון⁶¹, מיעוטו מעכב את רובו -- גמאי טעמא? אמר קרא: (ויקרא ב) "מסלתה" - שאם חסרה כל שהוא, פסולה

היין, מיעוטו מעכב את רובו -- אמר קרא: ⁶² (במדבר טו:יא) "ככה"

השמן, מיעוטו מעכב את רובו -- דמנחת נסכים - אמר קרא: "ככה"; דמנחת⁶³ נדבה, דאמר⁶⁴ קרא: (ויקרא ב) "ומשמנה" - שאם חסר כל שהוא, פסולה

השמן והסולת מעכבין זה את זה -- אמר קרא: (ויקרא ב:ב) "מסלתה ומשמנה", (ויקרא ב:טז) "מגרשה ומשמנה"⁶⁵

הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה -- אמר קרא: (ויקרא ב) "על כל לבונתה", (ויקרא ו) "ואת כל הלבונה אשר על המנחה"

משנה: שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה. שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה. שתי חלות מעכבות זו את זו. שני סדרין מעכבין זה את זה. שני בזיכין מעכבין זה את זה. הסדרין והבזיכין מעכבין זה את זה. שני מינים שבנזיר, שלשה שבפרה, וארבעה שבתודה, וארבעה שבלולב, וארבעה שבמצורע, מעכבין זה את זה. שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו. שבע הזיות שעל בין הבדים, שעל הפרכת, שעל מזבח הזהב, מעכבות זו את זו

גמרא: שני שעירי יום הכפורים מעכבין זה את זה - חוקה; שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה - הויה; שתי חלות - הויה; שני סדרין - חוקה; שני בזיכין - חוקה; הסדרין והבזיכין - חוקה; שני מינים שבנזיר, דכתיב: "כן יעשה"; שלשה שבפרה - חוקה; ארבעה שבתודה - דאיתקש לנזיר, דכתיב: (ויקרא ז) "על זבח תודת שלמיו", ואמר מר: "שלמיו" - לרבות שלמי נזיר; וארבעה שבמצורע, דכתיב: (ויקרא יד) "זאת תהיה תורת המצורע"; וארבעה שבלולב - (ויקרא כג) "ולקחתם" - לקיחה תמה

61 לפננו: "עשרון"

62 לפננו חסר, וכן ברובם להלן

63 לפננו: "ומנחת"

64 לפננו חסר ד'

65 יש שלא גורסים

אמר **רב חנן בר רבא**: לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו, אין מעכבין

{מיתבי: ארבעה מינין שבלולב, שנים מהן עושין פירות ושנים מהם אין עושין פירות. העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות. ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהו כולן באגודה אחת. וכן ישראל בהרצאה - עד שיהו כולן באגודה אחת, שנאמר: (עמוס ט) "הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה!"

כתנאי היא, דתניא: לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד, כשר. ר' יהודה אומר: אגוד כשר, שאינו אגוד פסול - גמאי טעמא דר' יהודה? אגמר "קיחה"- "קיחה" מאגודת אזוב - מה להלן, באגודה - אף כאן באגודה %ורבנן לא גמרי "קיחה"- "קיחה" גמאן אזלא הא דתניא: לולב, מצוה לאוגדו. ואם לא אגדו, כשר? - כמאן? אי כרבי יהודה, לא אגדו, אמאי כשר?! אי רבנן, מאי מצוה?! <לעולם רבנן, ומאי "מצוה"? משום: (שמות טו) "זה אלי ואנוהו!"

שבע הזאות שבפרה, מעכבות זו את זו - חוקה; שבע הזאות שעל בין הבדים, ושעל מזבח הזהב, ושעל הפרוכת, מעכבות זו את זו - דיום הכפורים כתיב "חוקה"; דפר כהן משיח⁶⁶, ודפר העלם דבר של ציבור, ודשעירי עבודה זרה, כדתניא: (ויקרא ד) "ועשה לפר כאשר עשה לפר" - מה תלמוד לומר לכפול בהזאות? (**כזב**) שאם חיסר אחת מן המתנות, לא עשה כלום!⁶⁷

תנו רבנן: שבע הזאות שבפרה, שעשאן, בין שלא לשמן, בין שלא מכוונות⁶⁸ - פסולות. ושבפנים ושבמצורע, שלא לשמן פסולות, שלא מכוונות - כשרות {והתניא גבי פרה: שלא לשמן פסולות, שלא מכוונות כשרות?! אמר **רב חסדא**: לא קשיא! - הא רבי יהודה, הא רבנן! דתניא: מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה - בשוגג, חייב חטאת; במזיד, ענוש כרת - ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל הטמאים וטהורים, שנכנסו לפני ממיחצתן להיכל, כולו בארבעים; מבית לפרכת אל פני הכפרת, במיתה. **רבי יהודה**

66 לפננו: "משוח"

67 יש גורסים עוד: "יכול למתן שבע, אם חסר אחת מהן לא עשה ולא כלום - תלמוד לומר: "כן יעשה לו ועשה לפר" - לרבות פר יום הכפורים; "כאשר עשה לפר" - לרבות פר כהן משיח; "החטאת" - לרבות שעירי עבודה זרה"

68 לפננו נוסף: "אל נכח פני אוהל מועד"

מחברת מנחות - ג

אומר: כל היכל כולו ומבית לפרכת בארבעים, ואל פני הכפרת במיתה

גבמאי קא מיפלגי? אבהאי קרא: (ויקרא טז) "ויאמר יי' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות" - רבנן סברי: אל הקודש ב"לא יבא"; מבית לפרכת ואל פני הכפרת ב"לא ימות". ור' יהודה סבר: אל הקודש ומבית לפרכת ב"לא יבא", ואל פני הכפרת ב"לא ימות"

גמאי טעמא דרבנן? אי סלקא דעתך כדקאמר ר' יהודה, לכתוב רחמנא: "אל הקודש ואל פני הכפרת", ולא בעי "מבית לפרכת", ואנא אמינא: היכל מיחייב - מבית לפרכת מבעיא?! - "מבית הפרכת" דכתב רחמנא, למה לי? שמע מינה: במיתה! ור' יהודה: אי כתב רחמנא "אל הקודש", ולא כתב "מבית לפרכת", הוה אמינא: מאי "קודש"? מבית לפרכת! אבל היכל, לאו נמי לא! %ורבנן: ההוא לא מצית אמרת! דהיכל כולו איקרי "קודש", שנאמר: (שמות כו) "והבדילה הפרכת לכם בין הקודש ובין קדש הקדשים"

גורבי יהודה, מאי טעמא? אי סלקא דעתך כדקא אמרי רבנן, לכתוב רחמנא "אל הקודש ומבית לפרכת", ולא בעי "אל פני הכפרת", ואנא אמינא: מבית לפרוכת במיתה - אל פני הכפרת מיבעיא?! - "אל פני הכפרת" דכתב רחמנא, למה לי? שמע מינה: אל פני הכפרת במיתה - מבית לפרכת, באזהרה

%ורבנן: אין⁶⁹ הכי נמי דלא צריך! והאי דכתב רחמנא "אל פני הכפרת", למעוטי דרך משופש! כדתנא דבי ר' אליעזר בן יעקב: "אל פני הכפרת קדמה" - זה בנה אב כל מקום שנאמר "פני", אינו אלא פני קדים

%ורבי יהודה: לימא קרא "פני" - מאי "אל"? שמע מינה: "אל" דוקא! %ורבנן: "אל" לאו דוקא

%ורבי יהודה, דאמר "אל פני הכפרת" דוקא - (במדבר יט) "והזה אל נכח" נמי דוקא %ורבנן: מדהתם לאו דוקא, הכא נמי לאו דוקא

{מתקיף לה רב יוסף: לרבי יהודה, מד"אל" דוקא, "על"⁷⁰ נמי דוקא?! אלא דמקדש שני, דלא הוה ארון וכפורת, הכי נמי דלא עביד הזאות!?

69 לפננו חסר

70 לפננו: "אל נכח"

מחברת מנחות - ג

אמר **רבה בר עולא**: אמר קרא: (ויקרא טז) "וכפר את מקדש הקודש" - מקום המקודש לקודש

אמר **רבא**: אמר: הא והא רבנן - (**כח,א**) הא דקאי מזרח ומערב ואדי, הא דקאי צפון ודרום ואדי

אמר מר: ושבפנים ושבמצורע, שלא לשמן פסולות, שלא מכוונות כשרות - {והתניא: בין שלא לשמן, בין שלא מכוונות, כשרות! אמר **רב יוסף**: לא קשיא! הא רבי אליעזר, והא רבנן! - רבי אליעזר, דמקיש אשם לחטאת, מקיש נמי לוג לאשם - רבנן לא מקשי! {ולרבי אליעזר - וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש?! | אלא אמר **רבא**:⁷¹ הא והא רבנן, ולא קשיא!⁷² - כאן להכשיר⁷³, כאן להרצות!⁷⁴

משנה: שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה; שבעה נרותיה מעכבין זה את זה; שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו - אפילו כתב אחד מעכבן; ארבע פרשיות שבתפילין מעכבין זו את זו - אפילו כתב אחד מעכבן; ארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. **רבי ישמעאל** אומר: ארבעתן ארבע מצות **גמרא**: גמאי טעמא? <"הויה" כתיב בהו!

תנו רבנן: מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב. עשאה מן הגרוטאות, פסולה - משאר מיני מתכות, כשרה

{גמאי שנא מן הגרוטאות פסולה? דכתיב: (שמות כה) "מקשה" ו"הויה" - שאר מיני מתכות נמי, "זהב" ו"הויה"! אמר קרא: "תיעשה" - לרבות שאר מיני מתכות {ואימא לרבות גרוטאות?! לא סלקא דעתך, דאמקשה כתיבה הויה! {"תיעשה" נמי, אמקשה כתיב! <"מקשה"-מקשה" לעכב! {"זהב-זהב" נמי לעכב!?! <האי מאי?! אי אמרת: בשלמא, מן הגרוטאות פסולה, משאר מיני מתכות כשרה, היינו "זהב-זהב", "מקשה-מקשה" לדרשא - אלא אי אמרת מן הגרוטאות כשרה, משאר מיני מתכות פסולה, "זהב-זהב" "מקשה-מקשה" מאי דרשת ביה?! {גמאי דרשא?! - דתניא: (שמות כה) "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה" - באה זהב, באה ככר - אינה באה זהב, אינה באה ככר; (שמות כה) "גביעיה כפתוריה ופרחיה" - באה זהב, באה גביעיים

71 יש שלא גורסים

72 לפננו חסר

73 לפננו נוסף: "הקרבן"

74 לפננו נוסף: "שלא עלו לבעלים לשום חובה"

מחברת מנחות - ג

כפתורים ופרחים - אינה באה זהב, אינה באה גביעים כפתורים ופרחים *ואימא נמי: באה זהב, באה קנים - אינה באה זהב, אינה באה קנים! *אהוא "פמוט" מיקרי! <(במדבר ח) "וזה מעשה המנורה מקשה זהב" - באה זהב, באה מקשה - אינה באה זהב, אינה באה מקשה

מקשה דסיפא, למאי אתא? <למעוטי חצוצרות! דתניא: חצוצרות היו באים מן העשת, מן הכסף. עשאם מן הגרוטאות, כשרים - משאר מיני מתכות, פסולים >ומאי שנא משאר מיני מתכות פסולים, דכתיב "כסף" ו"הויה" - מן הגרוטאות נמי, "מקשה" ו"הויה"? <מיעט רחמנא גבי מנורה "מקשה היא" - היא, ולא חצוצרות!

תנו רבנן: כל הכלים **(כח,ב)** שעשה משה, כשרים לו וכשרים לדורות; חצוצרות, כשרות לו ופסולות לדורות >חצוצרות, מאי טעמא? ^ אילימא דאמר קרא: (במדבר י) "עשה לך" - לך ולא לדורות - אלא מעתה: (דברים י) "ועשית לך ארון עץ", הכי נמי, דלך ולא לדורות! ^ אלא אי למאן דאמר: "לך" - משלך; אי למאן דאמר: כביכול⁷⁵, בשלך אני רוצה יותר משלהם - האי נמי מיבעי ליה להכי! <שאני התם, דאמר קרא: "לך" "לך" תרי זימני: "עשה לך", "והיו לך"

תני **רב פפא בריה דרב חנין קמיה דרב יוסף**⁷⁶: מנורה היתה באה מן העשת, מן הזהב - עשאה של כסף, כשרה; של בעץ ושל אבר ושל גיסטרון, **רבי פוסל ור' יוסי ברבי יהודה** מכשיר; של עץ ושל עצם ושל זכוכית, דברי הכל פסולה

אמר ליה: >מאי דעתך? <אמר ליה: בין מר ובין מר, כללי ופרטי דרשי - מיהו, מר סבר: מה הפרט מפורש, של מתכת - אף כל, של מתכת; ומר סבר: מה הפרט מפורש, דבר חשוב - אף כל דבר חשוב!

אמר ליה: סמי דידך מקמי דידי! דתניא: כלי שרת שעשאן של עץ - **רבי פוסל ורבי יוסי ברבי יהודה** מכשיר >במאי קא מיפלגי? <רבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסי בר' יהודה דריש ריבוי ומיעוטי - רבי דריש כללי ופרטי: (שמות כה) "ועשית מנורת" - כלל; "זהב טהור" - פרט; "מקשה תיעשה המנורה" - חזר וכלל - כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט - מה הפרט מפורש, של מתכת - אף כל, של מתכת

ר' יוסי בר' יהודה דריש ריבוי ומיעוטי: "ועשית מנורת" - ריבה;

75 יש שלא גורסים

76 יש מוסיפים: "ואמרי לה: ר' פפא בריה דר' יוסף קמיה דר' חנין"

מחברת מנחות - ג

"זהב טהור" - מיעט; "מקשה תיעשה המנורה" - חזר וריבה -
ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל. ומאי רבי? רבי כל מילי; ומאי
מיעט? מיעט של חרס!

{אדרבה! סמי דידך מקמי דידי! אלא סלקא דעתך! דתניא: אין
לו זהב, מביא אף של כסף, של נחשת, של ברזל, ושל בדיל, ושל
עופרת. **רבי יוסי ברבי יהודה** מכשיר אף בשל עץ. ותניא אידך: לא
יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה כנגד אולם, חצר כנגד
עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה - אבל עושה הוא של
חמשה ושל ששה ושל שמנה - ושל שבעה לא יעשה, ואפילו משאר
מיני מתכות. **ר' יוסי בר רבי יהודה** אומר: אף של עץ לא יעשה,
כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. אמרו לו: ומשם ראייה!? שפודים
של ברזל היו, וחיפוס בבעץ; העשירו, עשאו של כסף; חזרו
והעשירו, עשאו של זהב!

אמר **שמואל** משמיה **דסבא**: גובהה של מנורה שמנה עשר טפחים
- הרגלים והפרח שלשה טפחים. וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע
וכפתור ופרח. וטפחיים חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין
ממנו, אחד אילך ואחד אילך, ונמשכין ועולין כנגד גובהה של
מנורה. וטפח חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו, אחד
אילך ואחד אילך, נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה. וטפח
חלק, וטפח כפתור, ושני קנים יוצאין ממנו, אחד אילך ואחד
אילך, ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק -
נשתיירו שם שלשה טפחים, שבהן שלשה גביעין, וכפתור, ופרח
וגביעין למה הן דומין? כמין כוסות אלכסנדריים. כפתורים למה
הן דומין? כמין תפוחי הכרתיים. פרחים למה הן דומין? כמין
פרחי העמודין

ונמצאו גביעין עשרים ושנים, כפתורים אחד עשר, פרחים תשעה.
גביעים מעכבין זה את זה, כפתורים מעכבין זה את זה, פרחים
מעכבין זה את זה. גביעים כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה

{בשלמא גביעים עשרים ושנים, דכתיב: (שמות כה) "ובמנורה
ארבעה גביעים משוקדים כפתריה ופרחיה", וכתיב: (שמות כה)
"שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלשה
גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח כן לששת הקנים
היוצאים מן המנורה" - ארבעה דידה (**כט, א**) ותמני סרי דקנים -
הא עשרין ותרתין. כפתורין נמי, אחד עשר כפתורין - תרי דידה,
וששה דקנים, "וכפתר", "וכפתר", "וכפתר" - הא חד סר ~אלא

מחברת מנחות - ג

פרחים תשעה, מנלן? פרחים, תרי דידה, וששה דקנים תמניא הוו!?! <אמר **רב שלמן**: כתיב: (במדבר ח) "עד ירכה עד פרחה מקשה היא"

אמר **רב**: גובהה של מנורה תשעה טפחים {איתיביה **רב שימי בר חייא לרב**: אבן היתה לפני מנורה, ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות! <אמר ליה: שימי את?! כי קאמינא, משפת קנים ולמעלה!

כתיב: (דברי הימים ב ד) "והפרח והנרות והמלקחים זהב הוא מיכלות זהב" - גמאי "מיכלות זהב"? <אמר **רבי אמי**: שכילתו לכל זהב סגור של שלמה! דאמר **ר' יהודה** אמר **רב**: עשר מנורות עשה שלמה, וכל אחת ואחת הביא לה אלף ככר זהב, והכניסוהו אלף פעמים לכור, והעמידוהו על ככר {איני! והכתיב: (מלכים א י) "וכל כלי משקה המלך שלמה זהב, וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה"! <זהב סגור קא אמרינן! {ומי חסר כולי האי? והתניא: **ר' יוסי בר' יהודה** אומר: מעשה והיתה מנורת בית המקדש יתירה על של משה בדינר זהב קורדיקיני, והכניסוהו שמונים פעמים לכור, והעמידוהו על ככר! <כיון דקאי, קאי!

אמר **ר' שמואל בר נחמני** אמר **ר' יונתן**: מאי דכתיב: (ויקרא כד) "על המנורה הטהורה" שירדו מעשיה ממקום טהרה! {אלא מעתה, (ויקרא כד) "על השלחן הטהור",⁷⁸ שירדו מעשיו ממקום טהור?! | <אלא טהור - מכלל שהוא טמא! - הכא נמי, טהורה - מכלל שהיא טמאה! {בשלמא התם כדריש לקיש, דאמר **ריש לקיש**: מאי דכתיב "על השולחן הטהור"? - מכלל שהוא טמא?! כלי עץ העשוי לנחת הוא, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה! ~אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים, ומראים להם לחם הפנים, ואומר להם: "ראו חיבתכם לפני המקום!" - גמאי חיבתכם? כדר' יהושע בן לוי, דאמר **ר' יהושע בן לוי**: נס גדול נעשה בלחם הפנים: סילוקו כסידורו, שנאמר: (שמואל א כא) "לשום לחם חם ביום הלקחו!" - אלא הכא, טהורה - מכלל שהיא טמאה! {פשיטא! - כלי מתכות נינהו, וכלי מתכות מקבלין טומאה! | <אלא שירדו מעשיה ממקום טהרה

77 לפננו: "רב אמי", ויש גורסים "רב יהודה"

78 יש מוסיפים: "הכא נמי"

תניא: **רבי יוסי ברבי יהודה** אומר: ארון של אש, ושלחן של אש, ומנורה של אש, ירדו מן השמים. וראה משה ועשה כמותם. שנאמר: (שמות כה) "וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר" {אלא מעתה, (שמות כו) "והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר" - הכי נמי?! אהכא כתיב "כמשפטו" - התם כתיב "כתבניתם"!

אמר ר' **חייא בר אבא** אמר ר' **יוחנן**: גבריא ל חגור כמין פסיקיא היה, והראה לו למשה מעשה מנורה, דכתיב: "וזה מעשה המנורה" תנא **דבי רבי ישמעאל**: שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, ואלו הן: מנורה, וראש חדש, ושרצים - מנורה, דכתיב: (במדבר ח) "וזה מעשה המנורה"; ראש חודש דכתיב: (שמות יב) "החודש הזה לכם ראש חדשים"; שרצים דכתיב: (ויקרא יא) "וזה לכם הטמא"; ויש אומרים אף הלכות שחיטה שנאמר: (שמות כט) "וזה אשר תעשה על המזבח"

שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן -- {פשיטא! אמר **רב יהודה** אמר **רב**: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד! {והא נמי פשיטא! |אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב, דאמר **רב יהודה** אמר **רב**: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה, פסולה

אמר **אשיאן בר נדבך** משמיה **דרב יהודה**: ניקב תוכו של ה"י, כשר; יריכו, פסול. אמר ר' **זירא**: לדידי מפרשה לי מיניה **דרב הונא**, ו**רבי יעקב** אמר: לדידי מפרשה לי מיניה **דרב יהודה**: ניקב תוכו של ה"י כשר; יריכו - אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה, כשר - ואם לאו, פסול

אגרא, חמוה דר' אבא, (**כטב**) איפסיקא ליה כרעא דה"י ד"העם" בניקבא. אתא לקמיה דר' **אבא**. אמר ליה: אם נשתייר⁷⁹ בו כשיעור אות קטנה, כשר - ואם לאו, פסול

ראמי בר תמרי, דהוא חמוה **דרמי בר דיקולי**, איפסיקא ליה כרעא דוי"ו ד"ויהרג" בניקבא. אתא לקמיה **דרבי זירא**. אמר ליה: זיל, אייתי ינוקא דלא חכים ולא טפש. אי קרי ליה "ויהרג" כשר - אי לא, "ויהרג"⁸⁰ הוא ופסול!

אמר **רב יהודה** אמר **רב**: בשעה שעלה משה למרום, מצאו

79 לפננו: "משתייר"

80 לפננו: "ויהרג", ויש גורסים: "ואם לאו, פסולה"

להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו: "רבש"ע! מי מעכב על ידך?! אמר לו: "אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: "רבש"ע! הראהו לי!" אמר לו: "חזור לאחורך!" הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: "רבי! מנין לך?" אמר להן: "הלכה למשה מסיני!" נתיישרה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה. אמר לפניו: "רבנו של עולם! יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?" אמר לו: "שתוק! כך עלה במחשבה לפני!" אמר לפניו: "רבנו של עולם! הראיתני תורתו - הראני שכרו!" אמר לו: "חזור לאחורך!" חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו: "רבש"ע! זו תורה וזו שכרה?!" אמר לו: "שתוק! כך עלה במחשבה לפני!"

אמר **רבא**: שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין, ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ

אמר **רב אשי**: חזינא להו לספרי דווקני דבי רב, דחטרי להו לגגיה דחי"ת, ותלו ליה לכרעיה דה"י. חטרי להו לגגיה דחי"ת, כלומר: "חי הוא ברומו של עולם!" ותלו ליה לכרעיה דה"י, כדבעא מיניה **רבי יהודה נשיאה מר' אמאי**: גמאי דכתיב: (ישעיהו כו) "בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים?" אמר ליה: כל התולה בטחונו בהקב"ה, הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא!

אמר ליה: אנא, הכי קא קשיא לי: גמאי שנא דכתיב "ביה" ולא כתיב "יה"? אכדדרש **ר' יהודה בר ר' אילעאי**: אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"י ואחד ביו"ד. ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י, אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י. כשהוא אומר: (בראשית ב) "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" - אל תקרי "בהבראם" אלא "בה"י בראם" - הוי אומר: העולם הזה בה"י, והעולם הבא ביו"ד! ומפני מה נברא העולם הזה בה"י? מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת, יצא. ומאי טעמא תליא כרעיה? דאי הדר בתשובה, מעיילי ליה! וליעייל בהך? לא מסתייעא מילתא, כדריש לקיש, דאמר **ריש לקיש**: מאי דכתיב: (משלי ג) "אם ללצים הוא יליף ולענוים יתן חן?" - בא לטהר, מסייעין אותו - בא לטמא, פותחין לו. ומאי טעמא אית ליה תאגא? - אמר הקב"ה: "אם חוזר בו, אני קושר לו כתר!"⁸¹

מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד? - מפני שצדיקים שבו מועטים!

מחברת מנחות - ג

ומפני מה כפוף ראשו? - מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן, שאינן דומין זה לזה!

אמר **רב יוסף**: הני תרתי מילי, אמר **רב** בספרים, ותניא תיובתיה - חדא, הא דאמר **רב**: ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף, יתקן; שלש, יגנז. ותניא תיובתיה: שלש, יתקן; ארבע, יגנז תנא: אם יש בו דף אחת שלימה, מצלת על כולו

אמר ר' **יצחק בר שמואל בר מרתא** משמיה **דרב**: והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר. אמר ליה **אביי לרב יוסף**: אי אית בההוא דף שלש טעיות, מאי? אמר ליה: הואיל ואיתיהיב לאיתקוני, מיתקן. והני מילי חסירות, אבל יתירות לית לן בה! חסירות, מאי טעמא לא? אמר **רב כהנא**: משום דמיחזי כמנומר!

אגרא, חמוה דרבי אבא, הוה ליה יתירות בסיפריה. אתא לקמיה **דרבי אבא**. אמר ליה: לא אמרן אלא בחסירות, (**לא**) אבל יתרות, לית לן בה!

אידך, דאמר **רב**: הכותב ספר תורה, ובא לגמור, גומר ואפילו באמצע הדף

{מיתבי: הכותב ספר תורה - בא לו לגמור, לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין, אלא מקצר והולך עד סוף הדף כפי קא אמר רב, בחומשין! } והא "ספר תורה" קאמר? ! בחומשין של ספר תורה! {איני! והאמר ר' **יהושע בר אבא** אמר **רב גידל** אמר **רב**: "לעיני כל ישראל" באמצע הדף! אהיא באמצע שיטה איתמר! - **רבנן** אמרי: אַף באמצע שיטה; **רב אשי** אמר: באמצע שיטה דווקא #והלכתא: באמצע שיטה דווקא

אמר **רבי יהושע בר אבא** אמר **רב גידל** אמר **רב**: שמנה פסוקים שבתורה, יחיד קורא אותן בבית הכנסת גכמאן? דלא כר' שמעון, דתניא: (דברים לד) "וימת שם משה עבד יי" - אפשר משה חי וכתב "וימת שם משה"? ! אלא עד כאן כתב משה - מכאן ואילך, כתב יהושע בן נון, דברי **רבי יהודה**, ואמרי לה **רבי נחמיה**. אמר לו ר' **שמעון**: אפשר ספר תורה חסר אות אחת, וכתבי: (דברים לא:כו) "לקוח את ספר התורה הזה ושמנתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד"? ! אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב ואומר - מכאן ואילך, הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, כמה שנאמר להלן: (ירמיהו לו) "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו" - לימא דלא

כר' שמעון! אפילו תימא ר' שמעון! הואיל ואשתני, אישתני!
ואמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: הלוקח ספר
תורה מן השוק, כחוטף מצוה מן השוק - כתבו, מעלה עליו
הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. אמר רב ששת: אם הגיה אפילו
אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו
סימן: סגלם

תנו רבנן: עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה דפין.
פחות מיכן ויתר על כן לא יעשה. ולא ירבה בדפין, מפני שנראה
אגרת, ולא ימעט בדפין, מפני שעניו משוטטות, אלא כגון
"למשפחותיכם למשפחותיכם למשפחותיכם"⁸² - שלש פעמים.
נזדמנה לו יריעה בת תשע דפים, לא יחלוק שלש לכאן ושש לכאן,
אלא ארבע לכאן וחמש לכאן. במה דברים אמורים? בתחלת
הספר - אבל בסוף הספר, אפילו פסוק אחד ואפילו דף אחד!
פסוק אחד, סלקא דעתך?! אלא אימא: פסוק אחד בדף אחד!
שיעור גליון, מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות, ובין דף לדף
כמלא ריוח רוחב שתי אצבעות. ובחומשין, מלמטה שלש אצבעות,
מלמעלה שתי אצבעות, ובין דף לדף כמלא ריוח רוחב גודל. ובין
שיטה לשיטה כמלא שיטה, ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה,
ובין אות לאות כמלא חוט השערה

אל ימעט אדם את הכתב, לא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח
של מעלה, ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה, ולא מפני ריוח שבין
פרשה לפרשה. נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות, לא יכתוב
שתיים בתוך הדף ושלוש חוץ לדף, (לב) אלא שלש בתוך הדף
ושתיים חוץ לדף. נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות, לא יזרקנה
לבין הדפין, אלא חוזר וכותב בתחילת השיטה

הטועה בשם, גורר את מה שכתב ותולה את מה שגרר, וכותב את
השם על מקום הגרר, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אף תולין
את השם. רבי יצחק אומר: אף מוחק וכותב. ר' שמעון שזורי
אומר: כל השם כולו תולין - מקצתו אין תולין. ר' שמעון בן
אלעזר אומר משום ר' מאיר: אין כותבין את השם, לא על מקום
הגרר ולא על מקום המחק, ואין תולין אותו. כיצד עושה? מסלק
את היריעה כולה וגונזה

איתמר: רב חננאל אמר רב: הלכה: תולין את השם. רבה בר בר
חנה אמר ר' יצחק בר שמואל: הלכה: מוחק וכותב {ולימא מר
הלכה כמר, ומר הלכה כמר?!} כמשום דאפכי להו

82 יש גורסים תיבת "למשפחותיכם" רק פעם אחת, מאחר שנאמר בפירוש "שלש פעמים"

אמר **רבין בר חנינא** אמר **עולא** אמר **ר' חנינא**: הלכה כר' שמעון שזורי. ולא עוד, אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שזורי, הלכה כמותו! אהייה? אילימא אהא: "ר' שמעון שזורי אומר: כל השם כולו תולין - מקצתו אין תולין" - והא איתמר עלה: אמר **רב חננאל** אמר **רב**: הלכה: תולין את השם. ורבה בר בר חנה אמר **רב יצחק בר שמואל**: הלכה: מוחק וכותב - ואם איתא, הוא נמי לימא?! אלא אהא: ר' שמעון שזורי אומר: אפילו בן חמש שנים וחורש בשדה, שחיטת אמו מטהרתו

{הא איתמר עלה: זעירי אמר ר' חנינא: הלכה כר' שמעון שזורי - ואם איתא, הוא נמי לימא?! | אלא אהא: בראשונה היו אומרים: היוצא בקולר ואמר: "כתבו גט לאשתי!", הרי אלו יכתבו ויתנו. חזרו לומר: אף המפרש והיוצא בשיירא. ר' שמעון שזורי אומר: אף המסוכן. אי נמי, אהא: תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה - ר' שמעון שזורי אומר: אף בחול שואלו ואוכלו על פיו

{והא איתמר עלה: אמר ר' יוחנן: הלכה כר' שמעון שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי - ואם איתא, הוא נמי לימא?! | אלא אהא: רבי יוסי בן כיפר אומר משום ר' שמעון שזורי: פול המצרי שזרעו לזרע, מקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו אחר ראש השנה, אין תורמין מזה על זה, לפי שאין תורמין ומעשרין, לא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש. כיצד יעשה? צובר גרנו לתוכו, ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו

{הא איתמר עלה: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון שזורי - ואם איתא, הוא נמי לימא?! | אלא אמר רב פפא: אשידה ארב נחמן בר יצחק אמר: איין

רב פפא אמר: (לא,א) אשידה - דתנן: השידה - בית שמאי אומרים: נמדדת מבפנים, ובית הלל אומרים מבחוץ. ומודים אלו ואלו, שאין עובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד. ר' יוסי אומר: מודים שעובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד, וביניהן אין נמדד. ר' שמעון שזורי אומר: אם היו רגלים גבוהות טפת, אין ביניהן נמדד - ואם לאו, ביניהן נמדד

רב נחמן בר יצחק אמר: איין - דתנן: רבי מאיר אומר: שמן תחלה לעולם. וחכמים אומרים: אף הדבש. ר' שמעון שזורי אומר: אף היין - {מכלל דתנא קמא סבר יין לא?! אילימא: רבי שמעון שזורי אומר: יין!

תניא: אמר ר' שמעון שזורי: פעם אחת נתערב לי טבל בחולין,

ובאתי ושאלתי את **רבי טרפון**, ואמר לי: "לך! קח לך מן השוק, ועשר עליו!" - קסבר: דאורייתא ברובא בטל, ורוב עמי הארץ מעשרים הן, והוה ליה כתורם מן הפטור על הפטור {ולימא ליה: "לך! קח מן הגוי!"?!} <קסבר: אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן החיוב על הפטור!

איכא דאמרי: אמר ליה: "לך! קח מן הגוי!" - קסבר: יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן הפטור על הפטור. {ולימא ליה: "קח מהשוק!"?!} <קסבר: אין רוב עמי הארץ מעשרין!

שלח ליה **רב יימר בר שלמיא לרב פפא**: גהא דאמר **רבין בר חנינא** אמר **עולא** אמר **ר' חנינא**: הלכה כר' שמעון שזורי! ולא עוד, אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי, הלכה כמותו - אף בנתערב ליה טבל בחולין? <אמר ליה: אין!

אמר **רב אשי**: אמר לי **מר זוטרא**: קשי בה **ר' חנינא מסורא**: פשיטא! (**לא,ב**) מי קאמר "במשנתינו"?! "כל מקום ששנה" קאמר!

אמר **רב זעירא** אמר **רב חננאל** אמר **רב**: קרע הבא בשני שיטין, יתפור; בשלש, אל יתפור. אמר ליה **רבה זוטי לרב אשי**: הכי אמר **רבי ירמיה מדיפתי משמיה דרבא**: הא דאמרינן "בשלש אל יתפור", לא אמרן אלא בעתיקתא - אבל חדתתא, לית לן בה! ולא עתיקתא עתיקתא ממש, ולא חדתתא חדתתא ממש, אלא הא דלא אפיצן, הא דאפיצן. והני מילי בגידין, אבל בגרדין לא! גבעי **רב יהודה בר אבא**: בין דף לדף, בין שיטה לשיטה, מאי? - תיקו!

אמר **ר' זעירי** אמר **רב חננאל** אמר **רב**: מזוזה שכתבה שתיים שתיים, כשרה גאיבעיא להו: שתיים ושלש ואחת, מהו? <אמר **רב נחמן בר יצחק**: כל שכן, שעשאה כשירה! {מיתיבי: עשאה כשירה, או שירה כמותה, פסולה! ככי תניא ההיא, בספר תורה!

אתמר נמי: אמר **רבה בר בר חנה** אמר **רבי יוחנן**, ואמרי לה: אמר **רב אחא בר בר חנה** אמר **רבי יוחנן**: מזוזה שעשאה שתיים ושלש ואחת כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה, ובלבד שלא יעשנה כזנב

אמר **רב חסדא**: "על הארץ" בשיטה אחרונה. איכא דאמרי: בסוף שיטה, ואיכא דאמרי: בתחלת שיטה. מאן דאמר בסוף שיטה, (תהילים קג) "כגבוה שמים על הארץ", ומאן דאמר בתחילת שיטה, כי היכי דמרחקא שמים מארץ

אמר ר' חלבּו: חזינא ליה לרב הונא דכריך לה מ"אחד" כלפי "שמע", ועושה פרשיותיה סתומות {מיתבי: אמר ר' שמעון בן אלעזר: ר' מאיר היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף, (לב,א) ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה, ועושה פרשיותיה פתוחות. אמרתי לו: "רבי! מה טעם?" אמר לי: "הואיל ואין סמוכות מן התורה!" ~ ואמר רב חננאל אמר רב: הלכה כר' שמעון בן אלעזר! ~ מאי? לאו אפתוחות? כלא! אריוח! גזכמה ריוח? אמר רב מנשיא בר יעקב, ואמרי לה אמר רב שמואל בר יעקב: כמלא אטבא דספרי⁸³

אמר ליה אביי לרב יוסף: גזאת לא תסברא דכי אמר רב אריוח?! והא רב אית ליה מנהגא, והאידינא נהוג עלמא בסתומות! דאמר רבה אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר: "חולצין במנעל", שומעין לו - "אין חולצין בסנדל", אין שומעין לו - שכבר נהגו העם בסנדל. ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר "אין חולצין במנעל", שומעין לו - "אין חולצין בסנדל", אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל ~ ואמרינן: מאי בינייהו? - מנעל לכתחילה איכא בינייהו! - אלא לאו שמע מינה⁸⁴, אריוח?! - שמע מינה!

רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לעשותן סתומות, ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי - ומאי "פתוחות" דקאמר ר' שמעון בן אלעזר? אף פתוחות!

לימא מסייע ליה: כיוצא בו, ספר תורה שבלה, ותפילין שבלו, אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה -⁸⁵ הא מורידין עושין! - אמאי?! הכא סתומות והכא פתוחות! כדלמא להשלים!

{הא מורידין עושין?! והתניא: הלכה למשה מסיני: תפילין על הקלף, ומזוזה על דוכסוסטוס - קלף במקום בשר, דוכסוסטוס במקום שער?! כלמצוה! {והתניא: שינה פסול?! כבתפילין! {והתניא: שינה, בין בזה ובין בזה, פסול?! כאידי ואידי בתפילין, והא דכתבינהו אקלף במקום שער, והא (לב,ב) דכתבינהו אדוכסוסטוס במקום בשר! <אואיבעית אימא: שינה בזה ובזה, תנאי היא! דתניא: שינה בזה ובזה, פסול. ר' אחאי מכשיר משום

83 לפננו: "דסיפרי"

84 יש שלא גורסים "שמע מינה"

85 יש מוסיפים: "טעמא דאין מורידין -"

רבי יהודה ברבי חנינא, ואמרי לה משום **רבי יעקב ברבי חנינא**⁸⁶ -
זַהא מורידין עושין?! והא בעיא שרטוט! דאמר **רב מניומי בר**
חלקיה אמר **רב חמא בר גוריא** אמר **רב**: כל מזוזה שאינה
משורטטת, פסולה. ו**רב מנימין בר חלקיה** דידיה אמר: שרטוט של
מזוזה הלכה למשה מסיני! <תנאי היא! דתניא: ר' **ירמיה** אומר
משום **רבינו**: תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב, ואין צריכות
שירטוט

והילכתא: תפילין לא בעי שרטוט, ומזוזה בעיא שירטוט. ואידי
ואידי נכתבות שלא מן הכתב - מאי טעמא? - מיגרס גריסין!

אמר **רב חלב**: אנא חזיתיה ל**רב הונא**, דהוה יתיב אפוריא דספר
תורה עליה, וכף לכדא אארעא, ואנח עליה ספר תורה, והדר יתיב
במיטה. קסבר: אסור לישוב על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה!
ופליגא דרבה בר בר חנה, דאמר **רבה בר בר חנה** אמר ר' **יוחנן**:
מותר לישוב על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה ~ ואם לחשך
אדם לומר: זַמעשה בר' אלעזר, שהיה יושב על המיטה, ונזכר
שספר תורה מונח עליה, ונשמט וישב על גבי קרקע, ונדמה⁸⁷ כמי
שהכישו נחש!?! - התם, ספר תורה על גבי קרקע הוה!

אמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: כתבה אגרת, פסולה - מאי טעמא?
אתיא "כתיבה" - "כתיבה" מספר!

ואמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: תלאה במקל, פסולה - מאי טעמא?
"בשעריך" בעינן! תניא נמי הכי: תלאה במקל, או שהניחה אחר
הדלת - סכנה, ואין בה מצוה. של בית מונבז המלך היו עושין
בפונדקותיהן כן, זכר למזוזה

ואמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: מצוה להניחה בתוך חללו של
פתח {פשיטא! "בשעריך" אמר רחמנא! <סלקא דעתך אמינא:
הואיל ואמר **רבא**: מצוה להניחה (**לגא**) בטפח הסמוך לרשות
הרבים, כמה דמרחק מעלי - קמשמע לן!

ואמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: כתבה על שני דפין,
פסולה {מיתבי: כתבה על שני דפין, והניחה בשני סיפין, פסולה -
הא בסף אחד כשרה! <ראויה לשני סיפין קאמר!

ואמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: במזוזה, הלך אחר היכר ציר זַמאי
"היכר ציר"? <אמר **רב אדא**: אבקתא! זַהיכר דמי? <כגון פיתחא

86 יש בזה כמה גרסות, וגם לא ברור הגרסת לפננו
87 לפננו: "ודומה"

מחברת מנחות - ג

דבין תרי בתי, בין בי גברי לבי נשי!

ריש גלותא בנא ביתא. אמר ליה לרב נחמן: "קבע לי מזוזתא!"
אמר ר' נחמן: "תלי דשי ברישא!"

אמר **רב יהודה** אמר **רב**: עשאה כמין נגר, פסולה {איני! והא, כי
אתא **רב יצחק בר יוסף**, אמר: כולהו מזוזתא דבי רבי, כמין נגר
הוו עבידן. וההיא פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא, לא הוה לה
מזוזה לא קשיא! הא דעבידא כסיכתא, הא דעבידא כאיסתורא!
{איני! והא, ההוא פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא,
והווא לה מזוזה!?! <ההוא רגיל הוה! דאמר **רב יהודה** אמר **רב**:
במזוזה, הלך אחר הרגיל

אמר ר' **זירא** אמר **רב מתנא** אמר **שמואל**: מצוה להניחה בתחלת
שליש העליון. ו**רב הונא** אמר: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן
הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה

{מיתיבי: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל
הפתח כולו כשר למזוזה, דברי **רבי יהודה**. **רבי יוסי** אומר:
"וקשרתם ... וכתבתם" - מה קשירה, בגובה - אף כתיבה, בגובה!
~ בשלמא לרב הונא, הוא דאמר כר' יהודה - אלא לשמואל,
דאמר כמאן?! לא כר' יהודה ולא כר' יוסי! אמר **רב הונא בריה**
דרב נתן: לעולם כרבי יוסי, (**לגב**) ומאי "תחילת שליש העליון"
דקא אמר? להרחיקה, שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר
משליש!

אמר **רבא**: מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים גמאי
טעמא? ארבנן אמרי: כדי שיפגע במזוזה מיד <<**רב חנינא מסורא**
אומר: כי היכי דתינטריה. אמר **רבי חנינא**: בוא וראה, שלא כמדת
הקב"ה מדת בשר ודם! מדת בשר ודם, מלך יושב מבפנים ועם
משמרין אותו מבחוץ - מדת הקב"ה אינו כן! עבדיו יושבין
מבפנים, והוא משמרן מבחוץ, שנאמר: (תהילים קכא) "ה' שומרך
ה' צלך על יד ימינך"

דרש **רב יוסף בריה דרבא** משמיה **דרבא**: העמיק לה טפח, פסולה
^ לימא מסייעא ליה: הניחה בפצין, או שטלה עליה מלבן - אם
יש שם טפח, צריך מזוזה אחרת - אם לאו, אינו צריך מזוזה
אחרת <כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת! >הא בהדיא קתני
לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח, צריך מזוזה אחרת -

מחברת מנחות - ג

ואם לאן, אינו צריך מזוזה אחרת <"כיצד" קתני!

תנא: העמיד לה מלבן של קנים, חותך שפופרת ומניחה. אמר **רב אחא בריה דרבא**: לא שנו אלא שהעמיד, ולבסוף חתך והניחה - אבל חתך והניח, ולבסוף העמיד, פסולה - "תעשה" - ולא מן העשוי!

ואמר **רבא**: הני פיתחי שימאי, פטורין מן המזוזה גמאי "פיתחי שימאי"? <פליגי בה **רב ריחומי ואבא יוסי** - חד אמר: דלית להו תקרה, וחד אמר: דלית להו שקופי

אמר **רבה בר שילא** אמר **רב חסדא**: אכסדרה פטורה מן המזוזה, לפי שאין לה פצימין - והא יש לה פצימין, חייב! לחיזוק תקרה הוא דעבידי! אהכי קאמר: אף על פי שיש לה פצימין, פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה!

אמר **אביי**: חזינא להו לאיספלידי דבי מר, דאית להו פצימי, ולית להו מזוזתא - קסבר: לחיזוק תקרה הוא דעבידי! {מיתבי: בית שער, אכסדרה, ומרפסת - חייבין במזוזה! אכסדרה דבי רב! {אכסדרה דבי רב, כאינדרונא מעלייתא הוא! אכסדרה רומיתא!

אמר **רחבה** אמר **רב יהודה**: בי הרזיקי, חייב בשתי מזוזות גמאי "בי הרזיקי"? אמר **רב פפא סבא** משמיה **דרב**: בית שער הפתוח לחצר, ובתים פתוחין לבית שער

תנו רבנן: בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית - **רבי יוסי** אומר: נידון כקיטונית. **וחכמים** אומרים: נידון כבית שער

רב ושמואל, דאמרי תרוייהו: מגינה לבית, כולי עלמא לא פליגי דחייב - מאי טעמא? ביאה דבית היא! כי פליגי מבית לגינה - מר סבר: קיטונית עיקר, ומר סבר: גינה עיקר

רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו: מבית לגינה, דכולי עלמא לא פליגי, דפטור - מאי טעמא? פיתחא דגינה הוא! כי פליגי מגינה לבית - מר סבר: ביאה דבית הוא, ומר סבר: כולה (**לדא**) אדעתא דגינה הוא דעבידא

אביי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף. **ורב אשי** עביד כרב ושמואל לחומר א#והילכתא: כרב ושמואל לחומר

איתמר: לול פתוח מן הבית לעלייה - אמר **רב הונא**: אם יש לו פתח אחד, חייב במזוזה אחת; אם יש לו שני פתחין, חייב בשתי

מחברת מנחות - ג

מזוזות. אמר **רב פפא**: שמע מינה מדרב הונא: האי אינדרונא, דאית ליה ארבעה באבי, חייב בארבע מזוזות {פשיטא! כלא! צריכא! - אף על גב דרגיל בחד!

אמר **אמימר**: האי פיתחא דאקרנא, חייב במזוזה {אמר ליה **רב אשי לאמימר**: והא לית ליה פצימין?! <אמר ליה: עדי פצימי!
רב פפא איקלע לבי **מר שמואל**. חזא ההוא פיתחא דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא, ועבידא ליה מזוזה. אמר ליה: ׀גכמאן? כר' מאיר?! - אימר דאמר ר' מאיר מימין - משמאל, מי אמר?!
מאי היא? דתניא: "ביתך" - ביאתך - מן הימין ^ אתה אומר מן הימין, או אינו אלא משמאל? תלמוד לומר: "ביתך"! - גמאי תלמודא? <אמר **רבה**: דרך ביאתך מן הימין, דכי עקר איניש כרעיה, דימינא עקר <**ארב שמואל בר אחא** קמיה **דרב פפא** משמיה **דרבא בר עולא** אמר: מהכא: (מלכים ב יב) "ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה' "

גמאי ר' מאיר? <דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד - **ר' מאיר** מחייב במזוזה, **וחכמים** פוטרין גמאי טעמא דרבנן? <(דברים ו) "מזוזות" כתיב! גמאי טעמא דר' מאיר? <דתניא: "מזוזות" - שומע אני מיעוט מזוזות שתיים! כשהוא אומר: (דברים יא) "מזוזות" בפרשה שניה, שאין תלמוד לומר, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט - מעטו הכתוב למזוזה אחת, דברי ר' **ישמעאל**. **ר' עקיבא** אומר: אינו צריך! - כשהוא אומר: (שמות יב) "על המשקוף ועל שתי המזוזות" - שאין תלמוד לומר "שתי" - מה תלמוד לומר "שתי"? - זה בנה אב! כל מקום שנאמר "מזוזות", אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב "שתיים"!

תנו רבנן: "וכתבתם" - יכול יכתבנה על האבנים? נאמר כאן כתיבה, ונאמר להלן כתיבה - מה להלן, על הספר - אף כאן, על הספר! ^ או כלך לדרך זו! נאמר כאן כתיבה, ונאמר להלן כתיבה - מה להלן, על האבנים - אף כאן, על האבנים! <נראה למי דומה! דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתובה הנוהגת לדורות, ואין דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתובה שאינה נהגת לדורות! וכמו שנאמר להלן: (ירמיהו לו) "ויאמר להם ברוך, מפיו יקרא אלי את הדברים האלה, ואני כותב על הספר בדיו"!

{אמר ליה **רב אחא בריה דרבא לרב אשי**: רחמנא אמר "על מזוזות", ואת אמרת: נילף כתיבה כתיבה?! אמר קרא: (דברים ו) "וכתבתם" - כתיבה תמה - והדר: "על המזוזות"! {ומאחר דכתיב "וכתבתם", האי גזירה שוה למה לי?! אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא: ליכתבא אאבנא, וליקבעה אסיפא - קמשמע לן!

ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן -- {פשיטא! אמר **רב יהודה** אמר **רב**: לא נצרכא אלא לקוצו של יו"ד! {והא נמי פשיטא?!? אלא נצרכא אלא לאידך דרב יהודה, דאמר **רב יהודה** אמר **רב**: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה, פסולה!

(לד,ב) תנו רבנן: "לטטפת" "לטטפת" "לטוטפת" - הרי כאן ארבע, דברי **רבי ישמעאל**. **ר' עקיבא** אומר: אינו צריך! - "טט" בכתפי שתיים, "פת" באפריקי שתיים

תנו רבנן: גיכול יכתבם על ארבעה עורות ויניחם בארבעה בתים בארבעה עורות? - תלמוד לומר: (שמות יג) "ולזכרון בין עיניך" - זכרון אחד אמרתי לך, ולא שנים ושלושה זכרונות! הא כיצד? כותבן על ארבעה עורות, ומניחן בארבעה בתים בעור אחד! ואם כתבן בעור אחד, והניחן בארבעה בתים, יצא. וצריך שיהא ריוח ביניהן, דברי **רבי**. **וחכמים** אומרים: אינו צריך! ושויך שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת. ואם אין חריצן ניכר, פסולות

תנו רבנן: כיצד כותבן? תפלה של יד, כותבה על עור אחד. ואם כתבה בארבע עורות והניחה בבית אחד, יצא. וצריך לדבק, שנאמר: (שמות יג) "והיה לך לאות על ירך" - כשם שאות אחת מבחוץ, כך אות אחת מבפנים, דברי **ר' יהודה**. **ר' יוסי** אומר: אינו צריך. אמר **ר' יוסי**: ומודה לי ר' יהודה ברבי, שאם אין לו תפילין של יד, ויש לו שתי תפילין של ראש, שטולה עור על אחת מהן ומניחה!

{מוודה?! היינו פלוגתייהו! אמר **רבא**: מדבריו של ר' יוסי, חזר בו ר' יהודה! {איני! והא שלח **רב חנניה** משמיה דר' **יוחנן**: תפלה של יד, עושין אותה של ראש. ושל ראש, אין עושין אותה של יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא קשיא! הא בעתיקתא, הא בחדתתא! ולמאן דאמר הזמנה מילתא היא,

דאתני עלייהו מעיקרא

תנו רבנן: כיצד סדרן? "קדש לי", "והיה כי יביאך" מימין; "שמע",
"והיה אם שמוע" משמאל {והתניא איפכא?! אמר **אביי**: לא
קשיא! כאן מימינו של קורא, כאן מימינו של מניח! והקורא קורא
כסדרן!

אמר **רב חננאל** אמר **רב**: החליף פרשיותיה, פסולות

אמר **אביי**: לא אמרן (**לה,א**) אלא גוייתא לברייתא וברייתא
לגוייתא, אבל גוייתא לגוייתא וברייתא לברייתא, לית לן בה. אמר
ליה **רבא**: גמאי שנא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא דלא,
דהך דבעי למיחזי אורא, לא קא חזייה, והא דלא קא בעי למיחזי
אורא, קא חזייה - ברייתא לברייתא וגוייתא לגוייתא נמי! הך
דבעי למיחזי אורא דימין קא חזייה אורא דשמאל, ודשמאל קא
חזייה אורא דימין! - אלא לא שנא!

ואמר **רב חננאל** אמר **רב**: תיתורא דתפילין, הלכה למשה מסיני

אמר **אביי**: מעברתא דתפילין, הלכה למשה מסיני. ואמר **אביי**:
שי"ן של תפילין, הלכה למשה מסיני. וצריך שיגיע חריץ למקום
התפר. **רב דימי מנהרדעא** אמר: כיון דמנכר, לא צריך

ואמר **אביי**: האי קילפא דתפילין, צריך למיבדקיה! דדילמא אית
בה ריעותא, ובעינא כתיבה תמה, וליכא! **רב דימי מנהרדעא** אמר:
לא צריך - קולמוסא בדיק לה!

אמר **ר' יצחק**: רצועות שחורות - הלכה למשה מסיני

{מיתבי: תפילין, אין קושרין אותן אלא במינן, בין ירוקות בין
שחורות בין לבנות - אדומות לא יעשה, מפני גנאי ודבר אחר.

*{אמר **ר' יהודה**: מעשה בתלמידו של ר' עקיבא, שהיה קושר
תפיליו בלשונות של תכלת, ולא אמר לו דבר ~איפשר אותו צדיק
ראה תלמידו ולא מיחה בו?! *אמר לו: הן! לא ראה אותו! -
ואם ראה אותו, לא היה מניחו!

*{מעשה בהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס, שהיה קושר
תפיליו בלשונות של ארגמן, ולא אמר לו דבר ~איפשר אותו
צדיק ראה בנו, ולא מיחה בו?! *אמרו לו: הן! לא ראה אותו! -
ואם ראה אותו, לא היה מניחו!

~קתני מיהא: בין ירוקות, בין שחורות, ובין לבנות! כלא קשיא!
כאן מבפנים, כאן מבחוץ! {אי מבפנים, מאי גנאי ודבר אחר

מחברת מנחות - ג

איכא?! אזימנין דמתהפכין ליה!

תנא: תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני. אמר **רב פפא**: בתפרן ובאלכסוןן ^ לימא מסייע ליה: העושה תפילתו עגולה, סכנה ואין בה מצוה אמר **רב פפא**: מתניתין דעבידא כי אמגוזא!

אמר **רב הונא**: תפילין, כל זמן שפני טבלא קיימת, כשירות. **רב חסדא** אמר: נפסקו שתים, כשירות - שלש, פסולות. אמר **רבא**: הא דאמרת שתים כשירות, לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה - אבל זה כנגד זה, פסולות! וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתתא - אבל בעתיקתא, לית לן בה! אמר ליה **אביי לרב יוסף**: היכי דמיין חדתתא והיכי דמיין עתיקתא? אמר ליה: כל היכא כי מיתלי ביה בשלחא והדר חלים, עתיקתא - ואידך, חדתתא! (**להב**) ואי נמי, כל היכי דכי מיתלי ביה במתנא, אתייה אבתריה, חדתתא - ואידך, עתיקתא!

אביי הוה יתיב קמיה **דרב יוסף**. איפסיק ליה רצועה דתפילי. אמר ליה: גמהו למיקטריה? אמר ליה: "וקשרתם" כתיב! - שתהא קשירה תמה!

אמר ליה **רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי**: גמהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו? אמר: פוק! חזי מה עמא דבר!

אמר **רב פפא**: גרדומי רצועות כשירות #ולאו מילתא היא! מדאמרי **בני רבי חייא**: גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשירין - התם הוא, דתשמישי מצוה נינהו - אבל הכא, דתשמישי קדושה נינהו, לא!

מכלל דאית להו שיעורא! גוכמה שיעורייהו? אמר **רמי בר חמא** אמר **ריש לקיש**: עד אצבע צרדה! **רב כהנא** מחוי כפוף. **רב אשי** מחוי פשוט

רבה קטר להו, ופשיט ושדי להו. **רב אחא בר יעקב** קטר להו, ומתלית להו. **מר בריה דרבנא** עביד כדידן

אמר **רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת** משמיה **דרב**: קשר של תפילין הלכה למשה מסיני. אמר ר' **נחמן**: ונוייהן לבר! **רב אשי**

מחברת מנחות - ג

הוה יתיב קמיה דמר זוטרא. איתהפכא ליה רצועה דתפילין. אמר ליה: קלא סבר לה מר "ונוייהן לבר"?! <אמר ליה: לאו אדעתאי!

(דברים כח) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - תניא: ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש!

(שמות לג) "והסרותי את כפי וראית את אחורי" - אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא: מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין!

אמר רב יהודה: קשר של תפילין, צריך שיהא למעלה, כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה. וצריך שיהא כלפי פנים, כדי שיהו ישראל לפנים ולא לאחור

אמר רב שמואל בר ביזרי אמר רב, ואמרי לה: אמר ר' אחא אריכא אמר רב הונא, ואמרי לה: אמר רב מנשיא אמר שמואל: תפילין, מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן! {איני! והא אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן, מברך עליהן עובר לעשייתן?! <אביי ורבא, דאמרי תרוייהו: משעת הנחה ועד שעת קשירה!

(לו,א) אמר רב חסדא: סח בין תפילה לתפילה, חוזר ומברך

סח, אין - לא סח, לא {והא שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן: על תפילה של יד אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין"; על תפילין של ראש אומר: "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"?! <אביי ורבא, דאמרי תרוייהו: לא סח, מברך אחת - סח, מברך שתיים

תנא: סח בין תפילה לתפילה, עבירה היא בידו, וחוזר עליה מערכי המלחמה

תנא: כשהוא מניח, מניח של יד ואחר כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד {בשלמא כשהוא מניח, מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב: (דברים ו) "וקשרתם לאות על ירך", והדר "והיו לטוטפת בין עיניך" - אלא כשהוא חולץ, חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד, מנלן?! אמר רבה: רב הונא אסברא לי: אמר קרא: "והיו לטוטפת בין עיניך" - כל זמן שבין עיניך, יהו שתיים

תנו רבנן: תפילין, מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן! כיצד?
היה משכים לצאת לדרך, ומתיירא שמא יאבדו - מניחן, וכשיגיע
זמנו, ממשמש בהן ומברך עליהן. ועד מתי מניחן? עד שתשקע
החמה. **רבי יעקב** אומר: עד שתכלה רגל מן השוק. **וחכמים**
אומרים: עד זמן שינה. ומוודים **חכמים** לר' **יעקב** שאם חלצן לצאת
לבית הכסא או ליכנס לבית המרחץ, ושקעה חמה, שוב אינו חוזר
ומניחן

אמר **רב נחמן**: הלכה כרבי יעקב

רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא

איכא דאמרי: אין הלכה כר' יעקב (**לו,ב**) {והא רב חסדא ורבה
בר רב הונא מצלו בהו באורתא?! אהוא פליגא!

{ומי אמר רבה בר רב הונא הכי?! והא אמר **רבה בר רב הונא**:
ספק חשיכה ספק לא חשיכה, לא חולץ ולא מניח - הא ודאי
חשיכה, חולץ?! אהתם, בערב שבת איתמר!

{מאי קסבר? - אי קסבר לילה זמן תפילין - שבת נמי זמן
תפילין! אי קסבר שבת לאו זמן תפילין - לילה נמי לאו זמן
תפילין! דמהיכא דממעטא שבת, מהתם ממעטי לילות! דתניא:
(שמות יג) "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה" -
ימים ולא לילות; "מימים" - ולא כל ימים - פרט לשבתות וימים
טובים, דברי **רבי יוסי הגלילי**. ר' **עקיבא** אומר: לא נאמר "חוקה"
זו אלא לפסח בלבד!

אנפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא! דתניא: ר' **עקיבא**
אומר: יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים? - תלמוד
לומר: (שמות יג) "והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך" - מי
שצריכין אות - יצאו שבתות וימים טובים, שהן גופן אות!

אמר ר' **אלעזר**: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה, עובר
בעשה. ור' **יוחנן** אמר: עובר בלאו

לימא בר' אבין אמר ר' אילעא קא מיפלגי! דאמר ר' **אבין** אמר
ר' **אילעא**: כל מקום שנאמר "השמר" "פן" ו"אל", אינו אלא לא
תעשה - דמר אית ליה דר' אבין, ומר לית ליה דר' אבין! כלא!
דכולי עלמא אית להו דרבי אבין אמר ר' אילעא, והכא בהא קא
מיפלגי: מר סבר: "השמר" דלאו, לאו - והשמר דעשה, עשה - ומר
סבר: השמר דעשה, נמי לאו!

ואמר **רבי אלעזר**: ואם לשמרן, מותר. ואמר **רבינא**: הוה יתיבנא

מחברת מנחות - ג

קמיה **דרב אשי**, וחשך, והניח תפילין. ואמרי ליה: "לשמרן קא בעי להו מר?" ואמר לי: "אין!" - וחזיתיה לדעתיה דלאו לשמרן הוא בעי! - קסבר: הלכה, ואין מורין כן

אמר **רבה בר רב הונא**: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה - קל וחומר מציץ - ומה ציץ, שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה: "והיה על מצחו תמיד" - שלא תסיח דעתו ממנו - תפילין, שיש בהן אזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה!

תנו רבנן: "ידך" - זו שמאל ^ אתה אומר שמאל, או אינו אלא ימין? - תלמוד לומר: (ישעיהו מח) "אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים", ואומר: (שופטים ה) "ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים", ואומר: (תהילים עד) "למה תשיב ידך, וימינך מקרב חיקך כלה"

(לז,א) {**רבי יוסי החורם** אומר: מצינו ימין שנקרא יד, שנאמר (בראשית מח) "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו" אואידך: "יד ימינו" איקרי - "יד" סתמא לא איקרי!

ר' נתן אומר: אינו צריך - הרי הוא אומר: (דברים ו) "וקשרתם ... וכתבתם" - מה כתיבה, בימין - אף קשירה, בימין! וכיון דקשירה בימין, הנחה בשמאל היא!

גור' יוסי החורם, הנחה דבשמאל מנא ליה? אנפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' נתן! <**רב אשי** אמר: מ"דכה" - כתיב בה"י - "כהה" {אמר ליה **ר' אבא לרב אשי**: ואימא "יד⁸⁸ שבכח"? אמר ליה: מי כתיב בחי"ת?!

כתנאי: "ידכה" בה"י - זו שמאל. **אחרים** אומרים: "ידך" לרבות את הגידם. תניא אידך: אין לו זרוע, פטור מן התפילין. **אחרים** אומר⁸⁹: "ידכה" - לרבות את הגידם

תנו רבנן: אטר מניח תפילין בימינו, שהוא שמאלו {והתניא: מניח בשמאלו, שהוא שמאלו של כל אדם!?! אמר **אביי**: כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו!

תנא דבי מנשה: "על ידך" - זו קיבורת; "בין עיניך" - זו קדקד {היכא? אמרי **דבי רבי ינאי**: מקום שמוחו של תינוק רופס

88 לפננו: "ידך"

89 כך לפננו, ונל"ד צ"ל "אומרים"

מחברת מנחות - ג

בעא מיניה פלימו מרבי: גמי שיש לו שני ראשים, באיזה מהן מניח תפילין? אמר ליה: "או קום גלי, או קבל עלך שמתא!" אדהכי, אתא ההוא גברא. אמר ליה: "איתיליד לי ינוקא דאית ליה תרי רישי. כמה בעינן למיתב לכהן?" אתא ההוא סבא, תנא ליה: חייב ליתן לו עשרה סלעים!

{איני! והתני רמי בר חמא: מתוך שנאמר: (במדבר יח) "פדה תפדה את בכור האדם", שומע אני, אפילו נטרף בתוך שלשים - תלמוד לומר: (לז,ב) (במדבר יח) "אך" - חלק אשאני הכא, דבגולגולת תלא רחמנא!

אמר מר: "ידך" - זו קיבורת -- גמנלן? <דתנו רבנן: (שמות יג) "על ידך" - זו גובה שביד ^ אתה אומר זו גובה שביד, או אינו אלא על ידך ממש? <אמרה תורה: הנח תפילין ביד, והנח תפילין בראש - מה להלן, בגובה שבראש - אף כאן, בגובה שביד! <ארבי אליעזר אומר: אינו צריך - הרי הוא אומר: (שמות יג) "והיה לך לאות" - לך לאות, ולא לאחרים לאות <<ר' יצחק אומר: אינו צריך - הרי הוא אומר: (דברים יא) "ושמתם את דברי אלה על לבבכם וקשרתם" - שתהא שימה כנגד הלב

ר' חייא ורב אחא בריה דרב אויא מכוין ומנח ליה להדי ליביה

רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר. הוה ציריא בידיה, וקא מתחזיין תפילין. אמר ליה: קלא סבר לה מר: "לך לאות" - ולא לאחרים לאות?! <אמר ליה: במקום "לך לאות" איתמר!

גובה שבראש, מנלן? <דתנו רבנן: "בין עיניך" - זו גובה שבראש ^ אתה אומר זו גובה שבראש, או אינו אלא בין עיניך ממש? - נאמר כאן "בין עיניך", ונאמר להלן: (דברים יד) "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת" - מה להלן, בגובה שבראש, מקום שעושה קרחה - אף כאן, בגובה של ראש, מקום שעושה קרחה! ר' יהודה אומר: אינו צריך! - אמרה תורה הנח תפילין ביד, הנח תפילין בראש - מה להלן, במקום הראוי ליטמא בנגע אחד - אף כאן, במקום הראוי ליטמא בנגע אחד - לאפוקי בין עיניך, דאיכא בשר ושער, דאיכא שער לבן, ואיכא נמי שער צהוב!

ארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות -- גמאי בינייהו? אמר רב יוסף: סדין בציצית איכא בינייהו <רבא בר אהינא אמר: טלית בעלת חמש איכא בינייהו <<רבינא אמר: דרב הונא איכא בינייהו, דאמר רב הונא: היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה

בשבת, חייב חטאת

אמר **רב שישא בריה דרב אידי**: האי מאן דבצריה לגלימיה, לא עביד ולא כלום - שוייה טלית בעלת חמש

אמר **רב משרשיא**: האי מאן דצייריה לגלימיה, לא עבד ולא כלום. גמאי טעמא? <דכמאן דשרייה דמי! ותנן נמי: כל חמתות הצרורות טהורות, חוץ משל ערביים

אמר **רב דימי מנהרדעא**: האי מאן דחייטיה לגלימיה, לא עבד ולא כלום - אם איתא דלא מיבעי ליה, ליפסוק ולישדייה!

רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות -- אמר **רב יהודה** אמר **שמואל**: הלכה כרבי ישמעאל #ולית הלכתא כותיה

רבינא הוה קא אזיל אבתריה **דמר בר רב אשי** בשבתא דריגלא. איפסיק קרנא דחוטיה, ולא אמר ליה ולא מידי. כד מטא לביתיה, אמר ליה: מהתם איפסיק! אמר ליה: אי אמרת לי מהתם, שדיתיה! גוהא אמר מר: גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה?! <תרגומה **רב בר שבא** קמיה **דרב כהנא (לח,א)** בלאו (דברים יז) ד"לא תסור!"

ואיכא דאמרי: מהתם אמר ליה, ואמר ליה: גמאי דעתך למישדייה?! והאמר מר: גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה?! <והא תרגומה **רב בר שבא** קמיה **דרב כהנא** בלאו דלא תסור! גוהכא נמי, כרמלית דרבנן היא!